

Абу Мухаммад Айюб

Куранды түшүнүп баруу

هَذَا فَهْمُ الْقُرْآنِ

الْجُزءُ الثَّانِي

2008-ЖЫЛ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1-сабак

Бакара сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الم ﴿١﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

رَيْبٌ هُدًى رَزَقٌ انْفَاقٌ انزَالٌ قَبْلُ اِيْقَانٌ مُفْلِحٌ

Клам

Калам

قَالَ ، مُحَمَّدٌ ، دَرَسَ
бир маанини туюндурган сөз араб тилинде калама деп аталат. Биз муну сарф бөлүмүндө карап өткөн элек. Эми бул каламаларды бирин экинчисине кошуп قَرَأَ مُحَمَّدٌ الدَّرْسَ десек, анда «Мухаммад сабак окуду» деген бир маани жана пикир пайда болот.

1. Мына ушундай бирер пикир жана максатты түшүндүрүү үчүн бир нече каламалардан кошулуп жасалган сүйлөм араб тилинде «калам» же «жумла» деп аталат.

2. Бир жумлада эң кеминде эки калима болот. Бул эки калима экөөсү тең исм болушу мүмкүн **مَحْمُودٌ مُجْتَهِدٌ** сыяктуу. Бири феъл экинчиси исм болушу да мүмкүн **نَامَ الْوَلِيدُ** сыяктуу.

Бирок, феълдердин өзүнөн же харфтардын өзүнөн жумла жасап болбойт.

Эскертүү: Калам жана жумла эки же андан ашык калимадан жасалып, белгилүү бир пикирди түшүндүрүшү керек деген элек. Ушуга ылайык **قَلَمٌ التَّلْمِيذُ**, **فِي الْبَيْتِ**, **تَلْمِيذٌ مُجْتَهِدٌ** сыяктуу сөздөр эки накра (анык эмес) калимадан жасалган болсо да, ал жумла же калам деп айтылбайт.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардагы исм, феъл жана харфтарды бөлүп чык.

Көнүгүү: Төмөнкү сөз айкаштарынан жумла болгондордун астына бир сызык, жумла болбогондордун астына эки сызык сыз.

لِسَانُ السَّاعَةِ. هَذَا التَّلْمِيذُ مُجْتَهِدٌ. تَلْمِيذٌ كَسْلَانُ، قَلَمُ الْمُعَلِّمِ. نَشَافَةٌ مَحْمُودٍ. مِنَ الْمَدْرَسَةِ. دَجَاجَةٌ. نُقَاحَةٌ لَذِيذَةٌ. قَرَأْتُ دَرَسِي. دِمَشْقُ مَدِينَتٌ كَبِيرَةٌ. عِلْمُ الصَّرْفِ. الْقَاهِرَةُ عَاصِمَةُ مِصْرَ. إِلَيَّ الْعَابَةِ. جَمَالُ الْفَتَى بِالْعِلْمِ لَا بِالْمَلَأْسِ. هَارُونَ الرَّشِيدُ. لَيْسَ الْفَتَى مَن يَقُولُ كَانَ أَبِي كَذًا وَكَذَا.

1. Куран такыбадарлар үчүн хидаят. Такыба – бул шарыйй өкүмдөргө ылайык жашоо т.а. билгендерине амал кылуу. Үйрөнгөн билимин билбегендерге үйрөтүү да такыбадан.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ مِنْ وَالدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ نَصَرَ اللَّهُ أَمْرًا سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبْلَغَهُ فَرَبَّ حَامِلٍ فَفَهِيَ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ وَرَبَّ حَامِلٍ فَفَهِيَ لَيْسَ بِفَقِيهِ

2-сабак

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ خَتَمَ اللَّهُ
عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ
اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا
تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ
وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

سَوَاءٌ إِنْذَارٌ خَتَمٌ سَمْعٌ بَصَرٌ غِشَاوَةٌ خَدَعٌ شَعُورٌ
مَرَضٌ زِيَادَةٌ إِفْسَادٌ إِصْلَاحٌ

ЭЪРОБ ЖАНА БИНА

3. Жумла калималардан жасалат деген элек. Жумладагы калималардын акыры ар түрдүү болот. Кээ бир калималарда жумладагы тартиптин өзгөрүшүнө карап акыры өзгөрөт. Башка бир калималардын акыры таптакыр өзгөрбөйт. Жумла тартиби бир нече түргө айландырылса да, ал өз абалында кала берет. Мисалы: **الْمُعَلِّمُ** калимасын алалы. Бул бир исм. Эми муну жумлага киргизип карайлы:

رَأَيْتُ الْمُعَلِّمَ. قَلَّمَ الْمُعَلِّمُ. دَهَبْتُ إِلَي الْمُعَلِّمِ. Мына бул жумлалардагы **الْمُعَلِّمُ** калимасынын акыры үч түрдүү келген. Биринчисинде заммалуу, экинчисинде фатхалуу, үчүнчүсүндө касралуу.

Эми هَذَا калимасын алалы. Бул да бир исм. Муну жумлаларга киргизип карайлы:

هَذَا قَلَمٌ. كَسَرْتُ هَذَا الْقَلَمَ. كَتَبْتُ بِهِذَا الْقَلَمَ. Мына бул жумлалардагы هَذَا калимасы үч жумланын үчөөсүндө тең бир түрдүү болду. Жумлалардын акыры өзгөрсө да, анын акыры эч бир өзгөрбөгөн.

Мисалга يَفْعُدُ калимасын алалы. Бул бир феъл. Муну жумлаларга киргизип карайлы:

يَفْعُدُ التَّلْمِيذُ. التَّلْمِيذُ لَمْ يَفْعُدْ. لَنْ يَفْعُدَ التَّلْمِيذُ. Мындагы үч жумлада يَفْعُدُ калимасы үч түрдүү келген. Баштапкы жумлада акыры заммалуу, экинчисинде сүкүндүү, үчүнчүсүндө фатхалуу.

Эми قَامَ калимасын алалык. Бул да бир феъл. Эми муну түрдүү жумлаларга киргизип карайлы:

قَامَ التَّلْمِيذُ. مَا قَامَ التَّلْمِيذُ. هَلْ قَامَ التَّلْمِيذُ. Мында قَامَ калимасы үч жумланын үчөөсүндө тең акыры эч бир өзгөрбөстөн бирдей келген. Мына ушул сыяктуу жумла тартибинин өзгөрүшү менен калиманын акыры өзгөрсө, мындай жараян «**эъроб**» деп аталат. Жумла тартибинин өзгөрүшү менен калиманын акыры өзгөрбөсө, мындай жараян «**бина**» деп аталат.

4. Жумлаларда тартип өзгөрүшү себептүү акыры өзгөргөн калима «**муъраб**» деп аталат. Жогорудагы мисалдардагы يَفْعُدُ, الْمُعَلِّمُ калималар муъраб калималар. Жумла тартиби өзгөрсө да акыры өзгөрбөй турган калима «**мабний**» деп аталат. Жогорудагы هَذَا, قَامَ калималары сыяктуу.

Эскертүү: Харф эч качан муъраб болбойт, ар дайым мабний болот.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардагы исм, феъл жана харфтарды бөлүп, муъраб же мабнийлигин айтып бергиле.

2. Үйрөнгөн билимдерин үйрөтүү фарзи кифая, суралган билимин үйрөтпөө арам.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكْتَمَهُ أَلْجَمَهُ اللَّهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3-сабак

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبَحَتِ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

سَفِيهَةٌ حُلُوٌّ اسْتِهْزَاءٌ مُسْتَهْزِئٌ مَدٌّ طُغْيَانٌ عَمَةٌ اسْتِشْرَاءٌ
ضَلَالَةٌ رِبْحٌ مُهْتَدٌ

МУЪРАБ ФЕЪЛДЕР

5. Феълдин муъраб болгонунун баары музореъ болот. Бирок, ошондо да «муаннас нун»у жана «таъкид нун»у аралашпаган абалда гана муъраб болот. Ушул «нун»дар аралашканда болсо, мабний болот.

6. Феъли музореънин эъробу үч түрдүү:

Раф, насб, жазм. . يَكْتُبُ, يَكْتُبُ, يَكْتُبُ сыяктуу.

7. Рафтын асл аламаты замма. تَكْتُبُ, تَكْتُبُ сыяктуу.

Эми беш орунда замма ордуна «нун» турат.

يَكْتُبَانِ, تَكْتُبَانِ, يَكْتُبُونَ, تَكْتُبُونَ, تَكْتُبِينَ. Ушул экөөсү тасния, экөөсү жам, бири мухотаб болгон беш феъл «**афъали хамса**» деп аталат.

8. Насбдын асл аламаты фатха. يَكْتُبُ, تَكْتُبُ сыяктуу. Афъали хамсада фатха ордуна «нун» түшүрүлөт.

يَكْتُبَا, تَكْتُبَا, يَكْتُبُوا, تَكْتُبُوا, تَكْتُبِي,

9. Жазмдын асл аламаты сүкүн. أَكْتُبُ, يَكْتُبُ сыяктуу. Афъали хамсада сүкүн ордуна «нун» түшүрүлөт.

يَكْتُبَا, تَكْتُبَا, يَكْتُبُوا, تَكْتُبُوا, تَكْتُبِي.

Акыры иллаттуу харф болгон феълдерде сүкүн ордуна харф иллат түшүрүлөт. نَبْرٍ, نَبْرٍ сыяктуу.

Эскертүү: Феъли музореънин маанисин баса белгилөө үчүн акырына кошулган «нун» - таъкид нуну деп аталат. Бул «нун» ташдиддүү же сүкүндүү болот. يَسْمَعَنَّ, يَسْمَعَنَّ сыяктуу.

Феълдин акырындагы харф иллат алиф болсо, ал дайыма сүкүндүү болуп, ага аракет берүү мүмкүн болбогондуктан, акырында раф абалында замма, насб абалында фатха болот. لَنْ يَخْشَى сыяктуу. Эгер, харф иллат «вав» же «йа» болсо, ага замма берүү оор болгондуктан, раф абалында замма болот. يَدْعُو сыяктуу. Мындай жашыруун эъроб «**эъроб и такдирий**» деп аталат. Аламаты көрүнүп турган эъроб «**эъроб и лафзий**» деп аталат.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардагы музореъ феълдерден марфуларды жана мажзумдарды ажыраткыла.

Төмөнкү марфу феълдерди насб абалына өзгөрткүлө.

يَقُومُ. يَلْعَبُونَ. يَرْكُضَانِ, تَرْكُضُونَ, يَمْشُونَ, تَحْتَرِمُ. تَلْتَفِتِينَ. تَشْفُونَ, أَصْلِي.

أَتَعَدِّي. يَخْشَى. يَرْمِي.

Төмөндөгү мансуб феълдерди раф абалына өзгөрткүлө.

يُحْرِكُ. يُكْذِبُوا، يُكُونُوا. تَلْبَسَ. تَلْبَسِي. يَحُشُّ. يَفْحَمَ. أَرْجِعَ. يَدْخُلَا. تَعْبُدُوا.
يَحْمَرُّ. يَسْتَنْشِقُ. أَرْمِي.

Төмөнкү мажзум феълдерди насб абалына өзгөрткүлө.

يَدْعُ. تَسْأَلُ. يَرْضَى. يَرْمُوا. يَقِي. يُرْمِ. يَقْعَدَا. يَجْشُ. تَبِعَ. يَقُمْ. أَحْفَ،

3. Ыйман Шареънин нассында эки түрдүү мааниде келген:
ишеним жана амал.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ

(2:143)

Ыйманды күчөтүү үчүн фарз-важыптарды аткаруу менен бирге,
сүннөттөрдү (мандуб жана нафилдерди) көбөйтүү о.э. арамдардан
тыйылуу менен бирге, макрухтардан сактануу керек.

صلى الله عليه وسلم: ومثلا حديث رسول الله

"الإيمان بضع وسبعون شعبة أعلاها قول لا إله إلا الله وأدناها إمطة الأذى عن الطريق"¹.

البخاري: 8، مسلم: 50، أبو داوود: 4056، النسائي: 4919، ابن ماجه: 56، أحمد: 414/2

4-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ
فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمُّ بُكُمْ عُمِّي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيْبٍ
مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ

حَدَرَ الْمَوْتَ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٠﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا
 أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ
 وَأَبْصَارَهُمْ إِنْ أَلَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١١﴾

اِسْتِيْقَادٌ نَارٌ اِضَاءَةٌ حَوْلٌ ذَهَابٌ تَرَكَ صَمٌّ بُمْ
 عُمِي صَيْبٌ رَعْدٌ بَرْقٌ اِصْبَعٌ صَاعِقَةٌ مُحِيطٌ
 خَطْفٌ

МУЪРАБ ИСМДЕР

10. Муъраб исмдер абдан көп, эъробу үч түрдүү. Алар: раф насб, жар. فَرِيدٌ, فَرِيدًا, فَرِيدٍ сыяктуу.

11. Рафтын асл аламаты, жогоруда айтып өткөнүбүздөй «замма», тасния исмдерде замма ордуна «алиф» турат: كَاتِبَانِ сыяктуу.

«Жам музаккар салим»де замма ордуна «вав» турат: مُسْلِمُونَ сыяктуу.

دُو, حَمٌّ, فُو, دُو, أَجٌّ, حَمٌّ, أَبٌّ, أَجٌّ, حَمٌّ, فُو, دُو калималарында «вав» турат. Бул беш исм «**Асмаи хамса**» деп аталат.

12. Насбдын асл аламаты - фатха. Тасния исмдерде фатха ордуна алдындагы харф фатхалуу болгон «йа» турат: مُسْلِمِينَ сыяктуу. Жам музаккар салимде алдындагы харф касралуу болгон «йа» турат. مُسْلِمِينَ сыяктуу. Асмаи хамсада фатха ордуна алиф турат. دَامَالٍ, قَاكٌ, حَمَاكٌ, أَخَاكٌ, أَبَاكٌ сыяктуу.

Жам муаннас салимде фатха ордуна касра турат: مُسْلِمَاتٍ сыяктуу.

13. Жардын асл аламаты - касра. Тасния исмдерде касра ордуна алдындагы харф фатхалуу болгон «йа» турат. كِتَابَيْنِ сыяктуу. Жам музаккар салимде алдындагы харф касралуу болгон «йа» турат ذِي مَالٍ сыяктуу. Асмаи хамсада касра ордуна «йа» турат. أَبِيكَ, أَخِيكَ, حَمِيكَ, فِيكَ, ذِي مَالٍ сыяктуу.

«Гойри мунсариф» исмдерде касра ордуна фатха турат فَاطِمَةَ сыяктуу.

Эскертүү: «Гойри мунсариф» исмдер деп касраны да, танвинди да кабыл кылбай турган исмдер айтылат. Муаннас исмдер, فُعْلَانٌ вазнында болгон исмдер, فُعْلٌ вазнында болгон исмдер, أَفْعَلٌ вазнында болгон исмдер, муаннас алифи туташкан исмдер – булардын баары «гойри мунсариф» тер.

Жогоруда айтылган сөздөрдөн түшүнүлгөндөй, раф менен насб феъл менен исм арасында муштарак болуп, жазм феълге, жар болсо исмге таандык.

Эъроби такдирий феълде болгону сыяктуу исмде да болот. Мисалы: «йа мутакаллим»ге музоаф болгон исмде эч качан эъроб аракетти көрүнбөйт. Балким, раф абалында замма, насб абалында фатха, жар абалында касра жашырылат.

إِنَّ مَذْهَبِي إِكْرَامِي لِصِدِّيقِي сыяктуу.

О.э. акыры «алифи максура» болгон исмдерде ушундай көрүнүштө раф абалында замма, насб абалында фатха, жар абалында касра жашырылат.

إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ، هُوَ عَلَيَّ هُدَى сыяктуу.

О.э. манкус т.а. акыры харфы «йа» болуп, «йа»нын алдыңкы харфы касралуу болгон исмдерде, раф абалында замма, жар абалында касра болот.

يُحْكَمُ الْقَاضِي عَلَى الْجَنِّ يِ
сыяктуу. حَكَمَ الْقَاضِي عَلَى الْجَنِّ يِ

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардагы марфу, мансуб, мажрурдарды ажыраткыла жана раф, насб, жар белгилерин айтып бергиле.

Төмөндөгү мансуб исмдерди раф абалына өзгөрткүлө.

مُسْلِمًا. مُؤْمِنَتٍ. حَدِيجَةَ. أَخَا عِلْمٍ. سَاعَتَيْنِ. قَائِمِينَ. سَائِلِينَ. سَامِعِينَ. تَائِبَاتٍ.
صَائِمَاتٍ. عُنْمَانَ. عَمَرَ. عَلِيًّا. أَبَا بَكْرٍ. أَبَا جَهْلٍ. أَخَاهَا. حَمَاهُ.

4. Инсан өзүн хак деп ойлоп, башкаларды айыптоого шашылбашы керек. Өзүнүн хак экенине же башканын хак эместигине шарый хужжат болгондо гана өкүм чыгарышы мүмкүн.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

[4:59]

5-сабак

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٠٠﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الشَّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ وَإِن كُنْتُمْ فِي
رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِمَّنْ دُونِ اللَّهِ
إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٠٢﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَٰن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٠٣﴾

لَعَلَّ فِرَاشٌ نَّذُّ تَنْزِيلٌ ائْتِيَانُ وَقُودٌ حِجَارَةٌ اِعْدَادٌ

МАБНИЙ ФЕЪЛДЕР

14. Мабний феълдер мазий менен амр болот. Музореъде «муаннас нуну» жана «таъкид нуну» туташканда гана мабний болот.

15. Мазийдин бинасы – фатха. فَتَحَتْ, فَتَحَ сыяктуу. «Вав»га туташканда замма болот. فَتَحُوا сыяктуу. نَ, نِ туташса сүкүн болот. شَرِبْتُ, شَرِبْتِ, شَرِبْتِ, شَرِبْتُمَا, شَرِبْتُمْ, شَرِبْتُنَّ сыяктуу.

16. Амрдын бинасы – сүкүн اِفْتَحْنَا, اِفْتَحْ сыяктуу. Акыры харф иллат болгон амрлардын бинасы (хазфи ахир) акырындагы харфты түшүрүү менен болот. اُدْعُ, اِدْعُ сыяктуу. Акырында ى, ا, و, و, туташкан амрдын бинасы (хазфи нун) нунду түшүрүү менен болот. اِشْرَبْنَا, اِشْرَبُوا, اِشْرَبِي сыяктуу.

17. Таъкид нуну туташкан музореънин бинасы фатха, муаннас нуну туташкандыкы болсо сүкүн болот. يَكْتُبُنَّ, يَكْتُبْنَ, يَكْتُبْنَ сыяктуу.

Эскертүү: 15-пунктта көрсөтүлгөн мисалдардагы فَتَحَتْ дагы شَرِبْتُمْ, شَرِبْتُنَّ дагы مَا тасния белгиси ШРИТМ, ШРИТН муаннас белгиси. نَ, نِ дер жам белгиси болгондуктан этибарга алынбайт.

Тасния, жам жана мухотаб амрлардын бинасы «хазф нун». Мында нун түшүрүлгөндүгүнүн себеби амр музоренин алты мухотаб сийгасынан алынгандыгында.

رَدَّ, رَدَّ сыяктуу музоъаф амрлардын акыры фатхалуу болсо да, сүкүн мабний деп саналат. Себеби, мындагы фатха бир харфты экинчи харфга идгам кылынгандыктан келип чыккан.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттарда келген муъраб жана мабний феълдерди бөлүп, мабний феълдердин эмнеге мабний болгондугун (курулгандыгын) төмөнкүдөй көрүнүштө көрсөткүлө.

قَالَ феъли мазий фатхага мабний. ۞ تَوْبُوا ۞ феъли мазий,
заммага мабний...)

5. Курандын муъжизалыгы анын услубу болуп, ал ар бир сүрөдө бар. Инсандар жана жиндер ага окшогон бир да сүрө келтирүүгө кудуретсиз. Куран Мухаммад(а.с)дын пайгамбар экенине **аклий** далил.

قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

[17:88]

6-сабак

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
كَلَّمًا رُزُقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأْتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا
وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ
مَثَلًا مَا بَعُوضَةٌ فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا
الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا
يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٦٦﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا
أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٧٧﴾

تَبَشِيرٌ مُتَشَابِهَةٌ مُطَهَّرَةٌ اسْتِحْيَاءٌ بَعُوضَةٌ إِرَادَةٌ إِضْلَالٌ
نَقْضٌ مِيثَاقٌ قَطْعٌ وَصَلٌ خَاسِرٌ

МАБНИЙ ИСМДЕР

18. Мабний исмдер муъраб исмдерге караганда абдан аз. Булардын бизге белгилүү болгондору «исми ишара», «исми мавсул», «исми замир». Мындан башка азырга чейин биз билбеген «исми шарт», «исми истифхам» жана дагы ушулар сыяктуу мабний исмдер да бар. Мабний исмдерди билүүдө атайын бир эреже жок, аларды көп угуп, көп окугандан кийин гана билүүгө болот.

19. «Исми шарт» бир жумланы экинчи жумлага байлоо үчүн иштетиле турган исмдер. Буларды биз тез арада кудай кааласа, үйрөнөбүз.

Суроо үчүн колдонула турган исмдер исми истифхам болот:

مَنْ، مَا، مَاذَا، مَتَى، أَيْ، أَيْنَ، كَيْفَ، أَنَّى، كَمْ

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан муъраб исмдер менен мабний исмдерди ажыраткыла.

Ушул жерге чейинки аяттар ичинен жыйырма исм келтиргиле. Алардын 10у муъраб жана 10у мабний болсун.

НАХВ

20. Жумла ичиндеги калималар тартибинин өзгөрүшү себептүү калиманын акыры өзгөрүшү жана өзгөрбөшүн окута турган илим «**нахв илими**» деп аталат. Мындан тышкары, нахв илими калималардын эъроб жана бина жагынан абалдарын текшерет.

21. Сарф жана нахв бөлүктөрүнүн айырмасы төмөнкүдөй. Сарф илими калималардын жалгыз абалын текшерет. Нахв илими болсо, калималардын жумлага кирип, акырынын өзгөрүш же өзгөрбөшүн текшерет. Б.а. араб тилинин синтаксисин нахв үйрөтөт.

22. Нахв илиминде көбүрөөк этибар муъраб калималарга каратылат. Себеби, мабний феълдер аз сандуу. Мабний исмдер болсо, бир эрежеге кирбейт, балким лугат китептерине кайрылып о.э. көп угуп жана көп окуу аркылуу билинет. Мындан кийин феълдин раф, насб, жазм орундары жана исмдин раф, насб, жар орундарын текшерүү менен алектенебиз.

6. Алла жолунда жакшы көрүү – бул кишини момундугу жана итааткөйлүгү үчүн жакшы көрүү. Алла жолунда жаман көрүү болсо, бирөөнү капырдыгы жана күнөөсү үчүн жаман көрүү. Алла жолунда дегени «Алла үчүн» дегени. «Жолунда», «үчүн» сөзү «себепти» түшүндүрөт.

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ
(Сахих Бухарий 15)

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ
(муттафақун алайх).

7-сабак

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا لَا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

أَحْيَاءُ إِمَاتَةٌ إِسْتَوَاءٌ تَسْوِيَةٌ سَبْعٌ سَفْكٌ دَمٌ عَرْضٌ أَنْبَاءٌ
إِبْدَاءٌ كَتْمٌ + كِتْمَانٌ

ФЕЪЛДИН НАСБ ОРУНДАРЫ

23. Феъл ушул төрт харфтын биринен кийин келсе, мансуб (фатха) болот. أَنْ, لَنْ, كَيْ, إِذِنْ.

أُرِيدُ أَنْ أَتَعَلَّمَ النَّحْوَ, لَنْ يَفُوزَ الْكِسْلَانُ, إِذِنْ تَنَالَ الْجَائِزَةَ, أَسْمَعُ كَيْ تَفْحَمَ.

24. Кээ бир орундарга өзү махзүф болуп да феъли музореъни насбдуу кылат.

حَضَرْتُ لِأَسْمَعَ, لَا تَنْتَهَ عَنْ خُلُقٍ وَتَأْتِي مِثْلَهُ, إِصْبِرْ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْكَ. اجْتَهِدْ
فَتَنَالَ الْجَائِزَةَ.

Булар аслинде төмөнкүдөй эле:

حَضَرْتُ لِأَنْ أَسْمَعَ, لَا تَنْتَهَ عَنْ خُلُقٍ وَأَنْ تَأْتِي مِثْلَهُ, إِصْبِرْ حَتَّى أَنْ أَرْجِعَ
إِلَيْكَ. اجْتَهِدْ فَإِنْ تَنَالَ الْجَائِزَةَ.

Көнүгүү: 1-сабактан тарта ушул жерге чейин насб абалдагы саналуу феълдер өттү. Аларды таап көрсөт жана алардагы насб белгилерин о.э. эмне себептүү насб болгонун айтып бер.

Төмөндөгү жумлалардагы каталарды ондоп жаз.

وَأَنْ تَصُومُونَ حَيْرٌ لَكُمْ. لَنْ تَنَالُونَ الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُونَ مِنَّا نُجِبُونَ. اجْتَهِدِي كَيْ
تَنَالِينَ الْجَائِزَةَ. لَا أُرْوِكُ فَتَهْجُرْنِي. حَطَرَ لِي أَنْ أُرْوِكَ أَمْسِ فَمَا قَدَرْتُ. يُرِيدُ أَنْ
يَقِفَ عَلَيَّ تَأْرِخَ الْعَبَّاسِيِّينَ, قَالَ سَأُحْطَبُ فِي الْحَاضِرِينَ

7. **Акыл** – ыймындын негизи. Шаръий өкүмдөрдү билүү жана мукаллаф болуу үчүн акыл шарт. **Аныктама:** «Акыл – бул вакыйдын мээге сезимдер аркылуу узатылышы жана мээде ушул вакыйды баян кылып бере турган мурунку маалыматтардын бар болушу». Акыл болушу үчүн төрт нерсе керек: 1. вакый. 2. соо-саламат мээ. 3. сезүү. 4. мурунку маалымат.

أَوْ مَا تَذَكَّرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ الْمَجْنُونِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ
 حَتَّى يَفِيقَ وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ
 (3823 сунану Абу Давуд)

8-сабак

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
 الْكَافِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ
 شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٦﴾ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا
 فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ
 مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿٢٧﴾ فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ
 التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبَعَ
 هُدَايَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ
 أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٠﴾

سُكِنِي رَغَدًا حَيْثُ شَاءَ قَرِيبَانُ شَجَرًا اِرْزَالًا هُبُوطًا عَدُوًّا
 مُسْتَقَرًّا مَتَاعًا حِينَ تَلَقَّ تَبَاعَةً حَزَنًا

ФЕЪЛДИН ЖАЗМ ОРУНДАРЫ

25. Феъл төмөндөгү он алты калималардын биринен кийин келсе, мажзум (сүкүн) болот. Алар:

لَمْ, لَمَّا, لِأَمْرِ, لَا نَاهِيَةَ, إِنْ, إِذْمَا, مَا, مَهْمَا, مَتَى, أَيَّانَ, أَيَّمَا, أَنَّى, حَيْثُمَا,
 كَيْفَمَا, أَيُّ.

26. Сүкүн кылуучу харфтардын баштапкы төртөөсү, бир гана феълди жазм кылат.

لَمْ يَذْحَبْ أَحَدٌ، تَعَلَّمَ الْقِرَاءَةَ وَلَمَّا يَكْتُبْ. مَرَّ ابْنُكَ فَلْيَحْنَرِمْ مُعَلِّمَهُ، لَا تَيَّأَسْ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ.

Калган он экиси эки феълди жазм кылат. Бул феълдердин баштапкысы «**феъли шарт**» кийинкиси болсо «**жаваби шарт**» деп аталат.

إِنْ تَرَحَّمَ تُرْحَمَ، إِذِمَّا تَتَعَلَّمْ تَتَقَدَّمْ، مَنْ يَطْلُبُ يَجِدْ. مَا تَحَصَّلَ فِي الصَّغَرِ يَنْفَعَكَ فِي الْكِبَرِ، مَهْمَا تُبْطِنُ تُظْهِرُهُ الْأَيَّامُ، مَتَى يَصْلُحُ بَاطِنُكَ يَصْلُحُ ظَاهِرُكَ، أَيَّانَ تَسْأَلْنِي أُجِيبَكَ، أَيَّيَّمَا تَذْهَبُ تُكْرَمُ، أَنِّي يَذْهَبُ صَاحِبُ الْمَالِ يُكْرَمُ، حَيْثُمَا تَنْزِلَا تُكْرَمَا، كَيْفَمَا تَكُنْ يَكُنْ قَرِينُكَ، أَيَّ كِتَابٍ تَقْرَأُ تَسْتَفِيدُ.

Көнүгүү: Жогорудагы 5 сабактагы мажзум феълдерди таап, алардын жазм белгилерин белгилегиле.

Сүкүн кылуучу харфтардан *لَمْ، لَمَّا، لَا، لَمَّا* ларды кошуп, жогорудагы аяттардан мисалдарды келтиргиле.

8. Коом төрт нерседен турат: адамдар, пикирлер, туйгулар жана мыйзамдар. Коомдун бузулушу үч нерсенин т.а. түшүнүк, канааттануу жана өлчөөлөрдүн бузулушу менен болот. Оңдолуп-түзөлүшү да ушул үч нерсе менен болот.

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ قَالَ سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَأَقِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا لَوْ أَنَا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤَدِ مَنْ فَوْقَنَا فَإِنْ يَتْرُكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا

(2313 сахих Бухарий.)

9-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤١﴾ وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤٢﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٤﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٥﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٦﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

اِيْفَاءَ رَهْبٍ مُصَدِّقٌ ثَمَنٌ لِبَسِّ رُكُوعٍ بَرٍّ نَسِيٍّ تِلَاوَةٌ
اِسْتِعَانَةٌ مُلَاقٍ

ФЕЪЛДИН РАФ ОРУНДАРЫ

27. Феълдин алдында насб менен жазмдын эч бири болбосо, ал раф (замма) болот. يَفْرَأُ التَّلْمِيذُ، يَكْتُبُ الْمَعْلَمُ сыяктуу.

Эскертүү: Мабний феълдердин бирертеси эъроб орундарынан бир орунга түшсө, ага эч бир өзгөрүү киргизилбейт. Балким, «эъроби махаллан» деп айтылат.

Мисалы: مِيسَالُ: فِيءِ لِمَازِيءِ سِوَاكَ دَافِعٌ اِنْ جِئْتَ اَكْرَمْتِكَ мабний, махаллан жазмда деп айтылат.

Көнүгүү: 14-15-сабактардагы марфу феълдердин замма менен раф болгондорун жана нун менен марфу болгондорун ажыраткыла.

Көнүгүү: Өткөн сабактардагы аяттардан 15 муъраб феъл менен 15 мабний феълдерди келтиргиле о.э. бина жана эъроб белгилерин айтып бергиле.

9. Жазылып, бизге жетип келгендей араб тилин үйрөнүү менен, анын атамаларында, калималарынын маанилеринде араб тилинин булактары төртөө экени маалым болот:

Биринчи акыйкат, ал үчөө:

а) Лугавий акыйкат. Мисалы, (رأس) калимасы же айбан денесинин жогорку бөлүгүнө иштетүү үчүн коюлган.

б) Урфий акыйкат. Ал умумий же хос болот. دَائِبَةٌ лугатта **жаныбар, айбан** болсо да, урфта төрт буттуу айбандарга гана иштетилет,. бул умумий урфий акыйкатка кирет. الفاعل болсо, хос урфий акыйкат болуп, аны нахв уламалары феъл иснады берилген нерсеге иштетишкен.

в) шаръий акыйкат: الصلاة калимасы лугатта дуба болсо да, ал намазга иштетилет.

10-сабак

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

يٰۤاَيُّهَا اِسْرٰٓئِیْلُ اذْكُرُوْا نِعْمَتِي الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَیْكُمْ وَاَنْتِي فِضَلْتُكُمْ عَلٰی الْعٰلَمِیْنَ

وَاتَّقُوا یَوْمًا لَا تَجْزِیْ نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَیْئًا وَلَا یُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا یُؤْخَذُ

مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ یُنصَرُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِذْ نَجَّیْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْءَ

العَذَابِ یُدْبِحُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَیَسْتَحِیْوْنَ نِسَاءَكُمْ وَفِیْ ذٰلِكُمْ بَلَاٌۢءٌ مِنْ رَّبِّكُمْ عَظِیْمٌ

وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَاَنْجِیْنَاكُمْ وَاَعْرَفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿٤٨﴾

وَإِذْ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَنْتُمْ ظَالِمُوْنَ ﴿٥٦﴾
 ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَاِذْ اَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
 وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿٥٨﴾

اِذْ تَفْضِيْلٌ جَزَاءٌ شَفَاعَةٌ عَدْلٌ سَوْمٌ سُوءٌ دَبْحٌ
 اِسْتِحْيَاءٌ بَلَاءٌ فَرْقٌ بَحْرٌ اِنْجَاءٌ مُوَاعِدَةٌ عِجْلٌ عَفْوٌ

ИСМДИН РАФ ОРУНДАРЫ

28. Исм алты орунда марфу болот:

1. Фаил.
2. Наиби фаил.
3. Мубтада.
4. Хабар.
5. «Каана» жана ахаватынын исми (афъали накиса).
6. «Инна» жана ахаватынын хабары (хуруфи мушаббаха

билфеъл).

29. «Каана»нын ахаваты төмөнкү феълдер:

كَانَ, أَصْبَحَ, أَضْحَى, ظَلَّ, بَاتَ, أَمْسَى, مَا زَالَ, مَا بَرِحَ, انْفَكَ, مَا فَتِيَءَ, مَا دَامَ,
 صَارَ, لَيْسَ.

30. «Инна»нын ахаваттары төмөнкү харфтар:

إِنَّ. أَنْ, كَأَنَّ, لَكِنَّ, لَيْتَ, لَعَلَّ.

Көнүгүү: Исм канча орунда жана кайсы орундарда марфу болот? Толугу менен айтып бергиле.

«Каана»нын ахаваттарын о.э. «инна»нын ахаваттарын тартип менен айтып бергиле.

ФАИЛ

31. Фаил – феъли маълумдан кийин келип, ушул феълди иштеген киши же иштеген нерсени көрсөткөн исм.

لَعِبَ الْوَلَدُ، دَقَّتِ السَّاعَةُ сыяктуу.

Мына бул мисалдарда الْوَلَدُ исми لَعِبُ маалым феълинен кийин келип, ушул феълди аткарган кишини көрсөттү.

السَّاعَةُ исми دَقَّتِ маалым феълинен кийин келип, ушул феълди аткарган нерсени билдирди.

32. Фаил музаккарда, муаннаста, муфрадда, таснияда, жамда, исми зохирде, исми замирде болушу мүмкүн:

لَعِبَ التَّلَامِيذُ، قَامَ التَّلَامِيذَانِ، قَعِدَتْ الْمُعَلِّمَةُ، دَهَبَتِ الْمُعَلِّمَةُ، قَامَ التَّلَامِيذَانِ، لَعِبَ التَّلَامِيذُ، قَعِدَتْ

33. Фаил музаккар болгондо феъл музаккар болушу, фаил муаннас болгондо феъл муаннас болушу керек:

قَعِدَتْ مُحَمَّدٌ، قَامَتْ فَاطِمَةُ

34. Фаилдин муфрад, тасния, жам болушуна карап, феъл өзгөрбөйт. Балким муфрад абалында турат.

قَامَ التَّلَامِيذُ، قَامَ التَّلَامِيذَانِ، قَامَ التَّلَامِيذَةُ

Эскертүү: Фаил ар дайым феълден кийин келет. Ошондуктан, аны «маалым феълден кийин келип...», деп аныктама берилет.

Фаил жами таксир (сынык көптүк) жана муаннас жам болсо да феъл музаккар боло берет.

لَعِبَ الْجَوَارِي، جَاءَ الْجَوَارِي

Мабний исмдердин бирөөсү эъроб орундарынан бир орунга түшсө, эч бир өзгөрүү кирбестен «**эъроби махаллан**» деп аталат. Мисалы, ضَرَبْتُ да ضَرَبْتُ замир, фатхага мабний, махаллан рафта болуп, ضَرَبْتُ га фаил болот.

Көнүгүү: Жогорудагы эки сабакта келген аяттардан фаилдерди аныктап көрсөткүлө.

Төмөндөгү исмдердин алдына бир феъли мазий келтирип, жумлаларды түзгүлө.

... تُنْبِتُ الْأَرْضُ

الأَرْضُ. اللَّهُ. الْأَنْهَارُ. الدَّلَّةُ. قُلُوبُكُمْ. النَّاسُ. السُّفَهَاءُ. تِجَارَتُهُمْ

10. *Мажаз. Калима чыныгы мааниде иштетилбестен башка мааниде иштетилсе, ал мажаз же мажазий маани деп аталат.*

11-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَادِكُمُ الْعِجَلَ فَتَوَبُوا
إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً
فَأَخَذْتُمْ الصَّاعِقَةَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذْ قُلْنَا
ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فكلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا
حِطَّةً نَعْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ
الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَىٰ الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

اتِّخَادُ بَارِيٍّ جَهْرَةً صَاعِقَةٌ بَعَثَ تَظْلِيلُ غَمَامٍ مَنْ
سَلْوَىٰ طَيِّبٌ قَرْيَةٌ رَغَدٌ حِطَّةٌ تَبْدِيلٌ رِجْزٌ

НАИБИ ФАИЛ

35. Наби фаил – мажхул феълден кийин келип, хазф кылынган фаил ордуна турган исм. **كُسِرَ الْقَلَمُ، سُرِقَتِ السَّاعَةُ** сыяктуу. Мына бул мисалдардагы **كُسِرَ** менен **سُرِقَتِ** лардын экөөсү тең мажхул феълдер. Булардын фаилдери зикр кылынбастан, хазф кылынган. Ушул мажхул феълдерден кийин келген **الْقَلَمُ** менен **السَّاعَةُ** фаил ордуна туруп, марфу болгон.

36. Фаил менен наби фаилдин арасындагы айырма төмөнкүдөй: фаил ишти иштеген кишини же нерсени көрсөткөн исм. Наби фаил болсо, иш ага түшкөн киши же нерсени көрсөткөн исм. Фаил маалым феълден кийин келет. Наби фаил болсо мажхул феълден кийин келет.

37. Наби фаил музаккар болсо, феъл музаккар болот. Наби фаил муаннас болсо, феъл муаннас болот. Жогорудагы **كُسِرَ الْقَلَمُ، سُرِقَتِ السَّاعَةُ** сыяктуу.

38. О.э. наби фаил муфрадда, таснияда, жамда, музаккарда, муаннаста, исми зохирде, исми замирде болот. О.э. наби фаилдин муфрад, тасния, жам болушуна карап феъл өзгөрбөйт, муфрад абалында калат.

39. Феъл менен фаилден же феъл менен наби фаилден мураккаб болгон жумла «**жумлаи феълиййа**» деп аталат.

Эскертүү: мабний исмдердин бирөөсү эъроб орундарынан бир орунга түшсө, эч бир өзгөрүү кирбестен «**эъроби махаллан**» деп аталат. Мисалы, **أُكْرِمْتَ** да **تَ** замир, фатхага ылайык мабний, махаллан рафта болуп, **أَكْرَمَ** га наби фаил делет.

Көнүгүү: Биринчи сабактан баштап аяттарда келген наби фаилдерди санап чыккыла.

*11.Киная. Лафзда бир маани келип, аны түшүнүү мүмкүн болсо да, бирок андан башка маани көздөлсө **киная** болот.*

Мисалы: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ الْمَجْنُونِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ حَتَّى يَفِيقَ وَعَنِ النَّائِمِ (Хадистеги رُفِعَ الْقَلَمُ (калем көтөрүлдү) حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ

деген лафздан «милдет көтөрүлдү», «күнөө болбойт» деген маани киная болуп жатат.

12-сабак

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكُمْ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

اِسْتِسْقَاةٌ عَصَىٰ اِنْفَجَارَ عَيْنٌ مَّشْرَبٌ عَثِيٌّ اِنْبَاتٌ بَقْلٌ قِثَاةٌ
فُومٌ عَدَسٌ بَصَلٌ اِسْتَبْدَالَ اَدْنَىٰ ذَلَّةٌ مَسْكَنَةٌ بَوءٌ عَصِيَانٌ
اِعْتَدَاءٌ

МУБТАДА, ХАБАР

مُجْتَهِدٌ, فَرِيدٌ мына булар эки исм. Бул исмдерди бири-бирине кошуп فَرِيدٌ مُجْتَهِدٌ десек, бир жумла пайда болот. Бул жумланын биринчи فَرِيدٌ калимасы ал жөнүндө сөз сүйлөнгөн кишини

көрсөтөт. Экинчи **مُجْتَهِدٌ** калимасы баштапкы калима жөнүндөгү кабарды билдирет.

40. Ушундай көрүнүштө эки исмден кошулуп жасалган жумлада ал жөнүндө сөз сүйлөнгөн исм **«мубтада»** деп аталат. Мубтада жөнүндө кабарды билдирген калима **«хабар»** деп аталат.

41. Хабар муфрадда болушу мүмкүн. Мисалы, **محمدٌ كسلانٌ** деген сыяктуу.

Жумлада да болушу мүмкүн.

الْعَدْلُ يَحْسُنُ أَنْزَهُ деген сыяктуу.

Шибх жумлада да болушу мүмкүн.

بَلَاءُ الْإِنْسَانِ مِنَ اللِّسَانِ، الْحَيَّةُ تَحْتَ الْعُشْبِ деген сыяктуу.

42. Хабар – муфрад, тасния, жамда о.э. музаккар, муаннас мубтадого ылайык болушу мүмкүн.

المؤدَّبُ محبوبٌ، الممدبان محبوبام، المؤدبون محبوبون، المؤدبة محبوبية

Эскертүү: Мубтада менен хабарлар мураккаб болгон жумла **«Жумлаи исмийя»** деп аталат.

Жар (касра кылуучу) харф кирген же зарф (заман ва макан) болгон исм – шибх жумла деп аталат, жогорудагы **مِنْ تَحْتَ** , **اللسان** сыяктуу. Булар жөнүндө кийинчерээк сөз кылынат.

Көнүгүү: Ар бир сабактан бирден мубтада, хабар келтиргиле.

12. Арабийлештирүү. Арабдар башика калктардагы калималарды өздөрүндөгү вазндарга ылайык формага келтирип иштетишсе ушул калималар арабийлештирилген т.а. араб калимасы болуп эсептелет. Мисалы:

جَالُوتٌ و طَالُوتٌ اسمان أعجميان معربان، وهما ممنوعان من الصرف للعجمة

13-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٣﴾
وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا
لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٦﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

هُودٌ صَابِئِي مِيثَاقٌ رَفَعَ طُورٌ تَوَلَّى خَاسِرٌ اِعْتَدَاةٌ
سَبْتٌ قِرَدَةٌ خَاسِئٌ نَكَالٌ مَوْعِظَةٌ

КААНА ЖАНА АХАВАТЫНЫН ИСМИ

43. кан мубтада менен хабарга кирип, хабарды мансуб (фатха) кыла турган феъл. КАН сыяктуу. Бул жумла КАН кирбестен мурун ШДИДЪ КӨРҮНҮШҮНДӨ эле. КАН киргенден кийин, хабар мансуб болуп, КАН КӨРҮНҮШҮНДӨ болду.

44. КАН нын (29-пункттагы) ахаваттары т.а. издештери да хабарды мансубдуу кылат.

اصْبَحُ لَيْسَ الظَّالِمُ مَحْبُوبًا اصْبَحَ الصِّدِيقُ مَرِيضًا, Булар اصْبَحُ
الصِّدِيقُ مَرِيضٌ, الظَّالِمُ مَحْبُوبٌ мурун لَيْسَ кирбестен менен
КӨРҮНҮШҮНДӨ эле.

45. 45. كَانْ кирген жумладагы мубтада кан нын исми хабар болсо кан нын хабары деп аталат.

46. Каана жана ахаватынын музореълери о.э. амрлары бардык сийгалары менен мазийлери сыяктуу амал кылат.

Эскертүү: كَانْ маанисинде көбүнчө اضْحَى, ظَلَّ, بَاتَ, امْسَى, صَارَ келет.

«Каана жана ахават» أفعال النقصَة «Накис феълдер» деп аталат.

Көнүгүү: Жогоруда өткөн сабактардан 10 «Каана жана ахаваты»нын исми жана хабарларын аныктагыла

13 Дүйнөкараш – турмуш жөнүндөгү түшүнүктөр топтому. Дүйнө карашты негизинен төрт нерсе түзөт: акыйда, тарых, мыйзам жана адабият. Дүйнө караш жашоодогу көз карашка ылайык өзгөчө болот.

14-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقْرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بَكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فافعلوا مَا تُمَرُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقْعُ لُونَهَا تَسْرُ النَّاطِرِينَ ﴿٧٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقْرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٨٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٨٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٨٣﴾

بَقْرَةٌ هُزْءٌ دُعَاءٌ تَبْيِينٌ فَارِضٌ بَكْرٌ عَوَانٌ لَوْنٌ صَفْرَاءُ
تَشَابُهٌ فَاقْعٌ سُورٌ ذَلُولٌ إِثَارَةٌ سَقَى حَرْثٌ مُسَلَّمَةٌ شِيَةٌ
كَوَدٌ إِدْرَاءٌ

ИННА ЖАНА АХАВАТЫНЫН ХАБАРЫ

47. *إِنَّ* мубтада менен хабарга кирип, мубтаданы мансуб кыла турган харф. *إِنَّ مُحَمَّدًا مُجْتَهَدٌ*. Бул жумла *إِنَّ* кирбестен мурун *محمدٌ مجتهدٌ* көрүнүшүндө эле. *إِنَّ* киргенден соң, мубтада мансуб болуп, *محمدًا مجتهدٌ* көрүнүшүн алган.

48. إِنَّ нын (30-пункттагы) ахаваттары т.а. издештери да мубтаданы мансуб кылат.

كَيْتَ كِيرْبِسْتِنَ مَنَنْ أَنْ بُولَارَ أَنْ فَرِيدًا مُؤَدَّبٌ، لَيْتَ الشَّبَابُ عَائِدٌ مُرُونُ:

كَيْرِبِسْتِنَ كӨРӨНӨШӨНДӨ БОЛЧУ, الشَّبَابُ عَائِدٌ

49. إِنَّ жана ахаваты кирген жумладагы мубтада إِنَّ нын исми, хабар أَنْ нын хабары деп аталат.

Эскертүү: إِنَّ жана ахаваты феълге окшогон харфтар болгондуктан «حُرُوفٌ مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ» «**Феълге окшогон харфтар**» деп аталат.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан 10 إِنَّ жана ахаватынын исмдерин жана хабарларын көрсөткүлө.

14. *Маданият болсо, турмуш иштеринде керектеле турган жана сезимдер жардамында сезиле турган нерселердин маддий формалары. Маданият хусусий (өзгөчө) жана умумий (жалпы) болушу мүмкүн. Мисалы, айкелдер сыяктуу дүйнө караштан келип чыга турган маданий формалар хусусий болот. Илим жана анын өнүгүүсү о.э. өнөр-жай жана анын өнүгүүсүнөн пайда боло турган маданий формалар умумий болуп, алар белгилүү бир үммөткө таандык болбостон, балким өнөр-жай жана илим сыяктуу бүткүл дүйнөлүк болот.*

15-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا

لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا
أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَا
يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ
الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ
ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ
وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

فَسَاوَةٌ+فَسَوَةٌ حِجَارَةٌ أَشَدُّ تَفْجُرُ تَشَقُّقٌ هُبُوطٌ طَمَعٌ
تَحْرِيفٌ خَلْوَةٌ تَحْدِيثٌ مُحَاجَّةٌ إِسْرَارٌ إِعْلَانٌ أُمِّيٌّ أَمَانِيٌّ

ИСМДИН НАСЪ ОРУНДАРЫ

50. Исм он бир орунда мансуб болот.

- 1) Мафъулум бих.
- 2) Мафъулум мутлак.
- 3) Мафъулум лиажлихи.
- 4) Мафъулум фийх.
- 5) Мафъулум маъах.
- 6) Мустасна.
- 7) Хал.
- 8) Тамзий.
- 9) Мунада.
- 10) Кана жана ахавотунун хабары.

11) Инна жана ахаватынын исми.

Көнүгүү: Исм канча орунда, кайсы орундарда марфу болушу о.э. канча орунда жана кайсы орундарда мансуб болушун айтып бергиле.

«Каана» жана ахаваттарын о.э. «инна» жана ахаваттарын тартиби менен айтып бергиле.

МАФЪУЛУМ БИХ

51. Мафъулум бих – фаилдин феъли анын үстүнө түшкөн кишини же нерсени көрсөткөн исм.

قَرَأْتُ الْقَلَمَ ضَرْبَ مُحَمَّدٍ فَرِيدًا, كَسَرَ سَلِيمٍ الْقَلَمَ деген сыяктуу. Мына бул мисалдардын баштапкысында Фариддин башына Мухаммаддын урганы түшүп жатат. Кийинкисинде калемге Салимдин сындырышы түшүп жатат. Ошондуктан, فَرِيدًا менен الْقَلَمَ «Мафъулум бих».

52. Мафъулум бих фаил сыяктуу муфрадда, таснияда, жамда, музаккарда, муаннаста, исми зохирде, исми замирде болот.

قَرَأْتُ الْكِتَابَ, قَرَأْتُ الْكِتَابَيْنِ, قَرَأْتُ الْكُتُبَ, فَهَمْتُ الْمَسْأَلَةَ, ضَرَبْتُكَ.

53. Бир феълдин бирден баштап, үчкө чейин мафъулу болушу мүмкүн.

اعطيتُ التلميذَ جائزةً, اعلمتُكَ محمدًا مجتهدًا. сыяктуу.

Мына бул феълдерден баштапкысында бир мафъул, экинчисинде эки мафъул, үчүнчүсүндө үч мафъул болгон.

Эскертүү: Мафъулум бих менен наби фаил арасында айырма төмөнкүчө. Мафъулум бих феъли маълумдун артынан келип мансуб болот. Наби фаил болсо, мажхул феъл артынан келип марфу болот.

Бир мафъулду насбдуу кыла турган феълдер көп болсо да, эки мафъулду насбдуу кыла турган феълдер абдан аз. Үч мафъулду насбдуу кыла турган феълдер да өтө аз. Т.а. бир нече гана.

Мафъулум бих көбүрөөк фаилден кийин келет. Кээ бир учурларда фаилден мурун келет. **بَنَى النَّبَيْتَ اِبْرَاهِيمُ** сыяктуу.

Мафъулум бих негизинен феълден кийин келет. Кээ бир учурларда гана, бирер максатты көздөп, феълден мурун келет. **اِبَّاكَ نَعْبُدُ** сыяктуу.

Көнүгүү: Жогорудагы 4 сабактан мафъулум бихтерди таап көрсөткүлө жана бир мафъулду насбдуу кылганы менен эки мафъулду насбдуу кылганын бөлүп көрсөткүлө.

15. Хазарат (дүйнө караш) менен маданият ортосунда кескин айырма бар. Хазарат жана маданият ортосундагы мындай айырма ар дайым пикирлениши зарыл. О.э. хазараттан келип чыга турган маданий формалар менен илим жана өнөр-жайдан келип чыга турган маданий формалар ортосундагы айырма да пикирлениши керек. Бул болсо белгилүү бир маданиятты алууда анын формалары о.э. бул формалар менен анын хазараты ортосундагы айырманы ажырата алуу үчүн зарыл. Мисалы, илим жана өнөр-жайдан келип чыккан Батыш маданиятын алууга тыюу сала туран эч кандай каршылык жок. Бирок, Батыш дүйнө карашынан келип чыга турган Батыш маданиятын эч кандай абалда алуу жайыз эмес. Себеби, курулган негизинде да, бул дүйнө жашиоосун сүрөттөөдө да, инсандын бакыт-таалайын түшүндүрүүдө да Ислам дүйнө карашына карама-каршы болгондуктан, Батыш дүйнө карашын алуу жайыз эмес.

16-сабак

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

○ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّا اَيَّامًا مَّعْدُوْدَةً قُلْ اَاتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُ اَمْ تَقُولُوْنَ عَلٰی اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨١﴾ بَلٰی مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَّاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيئَتُهُ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ ﴿٨٣﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا

مِثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ
تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

مَسْ مَعْدُودَةٌ إِخْلَافٌ سَيِّئَةٌ أَحَاطَةٌ وَالِدَانِ ذِي الْقُرْبَى
حُسْنٌ مُّعْرِضٌ

МАФЪУЛУМ МУТЛАК

كَسَرَتِ الْخَادِمَةَ الصَّحِيفَةَ *** كَسَرَتِ الْخَادِمَةَ الصَّحِيفَةَ كَسْرًا

نام الوليدُ *** نام الوليدُ نَوْمًا خَفِيفًا

دَقَّتِ السَّاعَةُ *** دَقَّتِ السَّاعَةُ دَقَّتَيْنِ

Мына жогоруда эки тарапта үчтөн жумла берилген. Бул жумлалардан сол тарапта болгондору оң тараптагы жумлалардын өзү. Бирок, айырмасы, сол тараптагы жумлаларда оң тараптагыларга караганда бир масдар ашык. Мисал үчүн *كَسَرَتِ الْخَادِمَةَ الصَّحِيفَةَ* деп айтсак, мында айтылып жаткан тарелка мүмкүн бүтүндөй сынбагандыр, балким жарылган же жарака кеткендир деп ойлошу мүмкүн. Эгер, эми буга *كَسْرًا* ды кошуп, *كَسَرَتِ الْخَادِمَةَ الصَّحِيفَةَ كَسْرًا* десек, жарака кеткен же жарылгандыр деп ойлоого орун калбайт. Балким, тарелканы чындап эле сынгандыгын билдирет.

Мисалы, *نام الوليد* десек, айтылып жаткан баланын кандай уктаганы билинбейт. Ал аз уктаганбы, көп уктаганбы, чалкасынан уктаганбы, капталын басып уктаганбы, тынч жана бейпил уктаганбы, коркуп уктаганбы, бул билинбейт. Эми, буга *نَوْمًا خَفِيفًا* ды кошуп, *نام الوليدُ نَوْمًا خَفِيفًا* десек, баланын жеңил уктаганын билдирет.

О.э. دَقَّتِ السَّاعَةُ десек, ар дайым сааттын шыңгыраганын билдирет. Канча жолу шыңгыраганы болсо маалым эмес. Эми буга دَقَّتَيْنِ ды кошуп, دَقَّتِ السَّاعَةُ دَقَّتَيْنِ десек, сааттын эки жолу шыңгыраганы маалым болот.

54. Ушундай көрүнүштө феълди «баса белгилөө» үчүн, же «түрүнүн» баяны үчүн, же «санынын» баяны үчүн, феълден кийин келтирилген масдар «**мафъулум мутлак**» деп аталат.

55. Феъл менен мафъулум мутлактын лафздары көбүрөөк бирдей болот. Мисал үчүн حَفِظَ مُحَمَّدٌ الدَّرْسَ حِفْظًا сыяктуу. Мында حَفِظَ феъли менен حِفْظًا масдарынын маддалары бир болгон. Кээ бир учурда феъл менен масдар (мафъулум мутлак) лафздары башка, маанилери болсо бирдей болот. Мисал үчүн, التَّلْمِيذُ فَرِحَ сыяктуу.

56. Кээ бир учурларда мафъулум мутлактын феъли хазф кылынат. اصْبِرْ صَبْرًا сыяктуу.

57. Көп убакта масдар хазф кылынып, анын ордуна сыпаты турат. اجْتَهَدْتُ اجْتِهَادًا كَثِيرًا сыяктуу. Аслинде اجْتَهَدْتُ көрүнүшүндө болот. О.э. масдардын ордунда көп учурда исми ишара да турат. قَالَ ذَلِكَ الْقَوْلُ сыяктуу. Мында ذَلِكَ мафъулум мутлак. О.э. масдардын санын билдирген нерсе масдардын ордунда турат. تَأَثَّرَ بَعْضَ النَّاسِ بِالْإِجْتِهَادِ сыяктуу.

Көнүгүү: Жогорудагы бардык сабактарда келген аяттардан мафъулум мутлактарды көрсөтүп бергиле.

16. Биз бул китепте жалпы мусулмандар, өзгөчө даъватчылар үчүн исламий түшүнүктөрдү берип баруудабыз, муну менен окурмандын, айрыкча даъватчынын тили Алланы эстөө менен нымдалып, жүрөгү Аллага такыба кылуу менен абат болсун, башка дене мүчөлөрү болсо жакшы иштерди жасоого шыктанып турсун, өзү болсо Куран окуп, ага амал кылсын, Алла жана Анын

Пайгамбарын жакшы көрсүн, Кудай үчүн жакшы көрө турган, Кудай үчүн жаман көрө турган адамга айлансын, Алланын рахматынан үмүткөр болуп, азабынан корксун, сабырдуу, калыс, талаптуу, Аллага тобокел кыла турган болсун, акыйкат үстүндө бекем болсун, момундарга жумшак, капырларга катуу кол болсун, Кудайдын жолунда жаманатты кылуучунун жаманаттысынан коркпосун, кулк-мүнөзү жакшы, тили ширин, хужжат-далили кубаттуу болсун, жакшылыкка буюруп, жамандыктан кайтарсын, такыбадарлар үчүн даярдап коюлган, кеңдиги жер-асмандарга тең болгон бейшике көз тиккен абалда дүйнөдөгү амалдарында туруктуу болсун.

17-сабак

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجَهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾

اِقْرَارُ شُهُودٍ فَرِيقٌ تَظَاهَرُوا بِإِثْمِ الْعُدْوَانِ أَسِيرٌ مُفَادَاةٌ مُحَرَّمٌ خِزْيٌ تَخْفِيفٌ

МАФЪУЛУМ ЛИАЖЛИХИ

Кандай иш аткарбайлы, албетте андан бир максат көздөлөт, анын бир себеби болот. Мисалы, күлсөк анын бир себеби бар. Ыйласак, анын да бир себеби болот. Башка иштер да себепсиз кылынбайт. Иштелген жана кылынган ишинди бир кишиге айтканыңда, албетте анын себебин айтасың. Мисалы, التلامذة وَقَفَ десек, мында шакирттердин буттары менен тике турушканын сүрөттөйбүз. Эми буга لِلْمُعَلِّمِ إِجْلَالًا ны кошсок, шакирттердин буттары менен тике турушканынын себебин жана алардын эмне үчүн мындай турушканын билдирген болобуз.

58. Ушундай көрүнүштө феълдин себебин жана эмне үчүн иштегенин билдирүү үчүн феълден кийин келген исм «**мафъулум лиажлихи**» деп аталат. Жогорудагы мисалдагы أَجْلَالًا исми وَقُوفَ феълинин себебин көрсөткөндүгүнөн «мафъулум лиажлихи» болот.

Эскертүү: «Мафъулум лиажлих»ти билүү үчүн феълдин алдына الْم (эмне үчүн?) деген суроону коюу керек. Эгер ушуга жооп болууга жараса, ошол исм «мафъулум лиажлих» болот. Мисалы, жогорудагы мисалдагы феълдин алдына لِمَ кошуп؟ التلامذة وَقَفَ لِلْمُعَلِّمِ деп суроо берсек, أَجْلَالًا ушуга жооп болууга жарайт.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан мафъулум лиажлихти таап көрсөткүлө.

17. Ар кандай иште, ар кандай амалда Аллага тобокел кылышыбыз важып. Себеби, далилдер бир ишке катуу ниет кылган чагыбызда, же бир ишти аткарып жатканыбызда Аллага тобокел кылышыбыз важыптыгына далалат кылат. Далилдер мындан башка нерсеге далалат кылбайт. Буларды бирер чектөө менен чектей турган башка далилдер да жок, балким булар мутлак. Демек, Аллага тобокел кылуу ар бир мусулманга

эч бир чектөөсүз жана шартсыз мутлак важып. Ким Аллага тобокел кылбаса, ал күнөөкөр болот. Ким Аллага тобокел кылууну четке какса, ал капыр болуп эсептелет. Себеби, Аллага тобокел кылуу субуту да, далалаты да катъий далил менен исбат кылынган:

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

[3:163]

فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

[3:159]

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

[9:51]

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

[64:13]

قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

[39:38]

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

[8:49]

18-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِسْمَا اسْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ

اللَّهُ بَغِيًّا أَنْ يُنَزَّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى
 غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا
 نُوْمُنُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ
 تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾

تَقْفِيَةٌ تَأْيِيدٌ رُوحُ الْقُدْسِ هَوَى اسْتِكْبَارٌ غُلْفٌ لَعْنٌ
 اسْتِفْتَاخٌ عِرْفَانٌ بِسْمًا بَغْيٌ فَضْلٌ بَوءٌ مُهِينٌ

МАФЪУЛУМ ФИЙХ

59. Мафъулум фийх - феълдин кайсы убакта же кайсы орунда пайда болгонун көрсөткөн исм:

حَفِظَ مُحَمَّدٌ الدَّرْسَ صَبَاحًا أَمَامَ الْمُعَلِّمِ деген сыяктуу. Бул мисалда
 اَمَامَ исми сабакты кайсы убакта жаттаганын билдирген. اَمَامَ болсо, сабак жаттоо кайсы орунда болгонун билдирген. Ошондуктан, бул эки исм «мафъулум фийх» болот.

60. Жогорудагы аныктамадан түшүнүлгөндөй, мафъулум фийх же заманды, же орунду түшүндүрө турган исм. Заманды түшүндүрө турган исм «**зарфи заман**», орунду түшүндүрө турган исм болсо «**зарфи макан**» деп аталат. Ошондуктан, мафъулум фийхти «**зарф**» деп айтышат.

Көнүгүү: Өткөн аяттардан 10 жумла келтиргиле. Алардын бешөөсү зарфи заман, бешөөсү зарфи макан болсун.

18. Ал эми: «Төөңдү байлап коюп, анан тобокел кыл» хадиси болсо ушул аят жана хадистер үчүн кайд (чектөө) эмес, жада калса алар үчүн баян да эмес. Себеби, бул аят хадистер баянга муктаж мужмал түрүндө келген эмес. Балким бул хадис бүтүндөй башка темада т.а. сабаб жана мусаббабдарга киришүү темасында. Бул хадис «тобокел дегени сабаб жана мусаббабдарга киришүүнү таштоо экен» деп түшүнгөн сахровий арабга Пайгамбардан (а.с.)

берген бир таалим эле. Расулулла ﷺ ага тобокел сабаб жана мусаббабдарды тааштоону түшүндүрбөшүн таалим берди. Демек, бул хадис сабаб жана мусаббабдарды алуу жөнүндөгү далилдерди насх (бекер) кылып келбеген. Балким, ал мындан башка нерсе. Ошондуктан, Расулулла ﷺ арабийди тобокел менен бирге сабаб жана мусаббабдарды кылууга да буюрду. Хадистин мазмуну мындай: «Бир киши Расулулла ﷺдын алдына келип «Төөмдү коё беремин да, тобокел кыламын» деди. Ошондо Расулу Акрам ﷺ ага: «Төөңдү байла да, тобокел кыл», - деди. Демек, бул хадис арабийге төөсүн байлап коюусу жөнүндө т.а. сабаб жана мусаббабдарды алуу жөнүндө берилген таалим болду, ага тобокел кылуу сабаб жана мусаббабдарды алууну жокко чыгарбашын түшүндүрдү жана аны сабаб жана мусаббабдарды алууга жана тобокел кылууга буюрду. Ошондуктан, бул хадис эч кандай жол менен тобокел далилдерин кайд кылуучу болбойт. Ошону менен Аллага тобокел кылуу сабаб жана мусаббабдарды карманууга карабастан фарз боюнча калат. Сабаб жана мусаббабдарды кармануу маселеси болсо тобокел маселесинен башка нерсе. Себеби, ал тобокелден бүтүндөй башка экинчи бир маселе. Анын далилдери да тобокелдин далилдеринен башкача.

19-сабак

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٣﴾
 وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَأَسْمِعُوا قُلُوبًا
 سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ
 إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ
 النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيهِمْ
 وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ

أَشْرَكُوا يَوْمَ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْزَقٍ مِنْهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ
وَاللَّهُ بِصِيرِ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

تَمَنَّ أَحْرَصُ وَدُّ تَعْمِيرُ أَلْفَ سَنَةٍ مُرْزَقٌ

МАФЪУЛУМ МАЪАХ

مشيتُ الى أن وصلتُ الحديقةَ *** مشيتُ والشارعَ الكبيرَ الى أن وصلتُ
الحديقةَ

حفظتُ الدرسَ *** حفظتُ الدرسَ والمصباحَ

Жогоруда келтирилген төрт жумланын баштапкысында өзүң бакчага жөө басып барганыңды билдиргенсиң. Мунун тушундагы сызыктын сол тарабында да ушул маанини айтып бергенсиң. Болгону анда والشارعَ الكبيرَ деген бир жумла гана ашык. Мында сен: مشيتُ والشارعَ الكبيرَ الى أن وصلتُ الحديقةَ деп айтышың менен, бакчага чоң көчө менен баргандыгыңды да билдиргенсиң.

Экинчи сызыктын оң тарабындагы жумлада «сабак жаттадым» деген маанини билдиргенсиң. Сызыктын сол тарабындагы жумлада болсо, сабакты түнү чырак менен жаттаганыңды да билдиргенсиң.

61. Ушундай көрүнүштө مع (бирге) маанисинде болгон «вав» кийин келип, феълдин ага тиешелүү болушун жана аны менен барабар кылынышын көрсөткөн исм «**Мафъулум маъах**» деп аталат. Жогорудагы мисалдардагы والشارعَ менен المصباحَ исмдери мафъулум маъах болот.

Эскертүү: жогорудагы сабактардан мафъул бешөө экени билинет. Алар: мафъулум бих, мафъулум мутлак, мафъулум лиажлих, мафъулум фийх, мафъулум маъах.

Көнүгүү: Өткөн аяттардан мафъулум бих, мафъулум мутлак, мафъулум фийх, мафъулум лиажлих, мафъулум маъахтарга мисалдарды келтиргиле.

19. Дуба – ибадат, ал ибадаттын маңызы. Алла айтат:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

[40:60]

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ لَهْيَعَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الدُّعَاءُ مَتَى الْعِبَادَةِ قَالَ أَبُو عَيْسَى هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ

Ырас, дуба ибадат болгон соң, Алла дуба кыла турган пендесин жакшы көрөт. Ким Аллага дуба кылбаса, көп жакшылыкты колдон чыгарыптыр. Мындай иши текебердигинен келип чыгып жаткан болсо,

﴿سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

[40:60]

аятындагы кимселерден болот.

Алла Субханаху бизге кандай дуба кылышыбызды баян кылып, бул үчүн Алланын даъватына жооп беришибизди т.а. Анын шариятына моюн сунуп, Пайгамбарына ээрчишибиз керектигин айтат:

﴿فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

[2:186]

و حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ مَرْزُوقٍ حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ --- يَدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ
وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَتَى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

(Муслим).

Дубанын абзел убактылары саждада, жарым түн өткөндө жана фарз намаздардан кийин. Абу Хурайра رضي الله عنه рыбаат кылган хадисте Пайгамбар صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ»

Термизийдин Абу Умамадан рыбаат кылган хасан хадисинде келет: Пайгамбар صلى الله عليه وسلم дан, кайсы дубанын жетип барышы көбүрөөк болот деп суралды. Ал киши:

«جَوْفَ اللَّيْلِ الْآخِرِ، وَدُبْرِ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوباتِ»

деп жооп берди.

Рамазан айында дуба кылуунун да сообу улуу. Термизий чыгарган жана хасан хадис деген хадисте Пайгамбар صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«ثَلَاثَةٌ لَا تَرُدُّ دَعْوَتَهُمُ الصَّائِمِ حَتَّى يُفْطَرَ وَالْإِمَامِ الْعَادِلِ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ النُّعْمَانِ وَيَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ وَعِزَّتِي لِأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ»

20-сабак

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
وَهَدَىٰ وَبُشِّرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ
وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ
بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوْكَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَانْتَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

МУСТАСНА

62. Мустасна – **الَّا** дан кийин келип, **الَّا** нын алдындагы жумла маанисинин хилафын билдирген исм.

الَّا нын алдындагы **الَّا** кийин келген **فَرِيدًا** калимасы **الَّا** нын алдындагы жумла маанисинин хилафын түшүндүрүп жатат. Ошондуктан, **فَرِيدًا** мустасна болот.

63. **الَّا** дан кийин зикр кылынган исм мустасна деп аталат. **الَّا** нын алдындагы сөз ага карап айтылган исм болсо «**мустасна минх**» деп аталат. Мисалы, жогорудагы **التلامذة** мустасна минх. Себеби, чыгуу ага карап айтылган. Чыгуучу кишилер *окуучулар* болгон. Мисалы:

الَّا нын алдындагы **حفظ محمد الكتاب الا ورقة** десек, мында мустасна минх **الَّا** кийин келген **حفظ محمد الكتاب الا ورقة** болот. Себеби, жаттоо ага карап айтылган. Мына ушул жатталган **حفظ محمد الكتاب الا ورقة** болсо мустасна болот, анткени ал жатталбай калган.

64. Мустасна минх кээ бир учурда айтылат, кээ бир учурда болсо айтылбайт. Мисалы, **ما اجتهد الا خالداً** дегенде, мустасна минх зикр кылынбаган. Мустасна минх айтылган калам «**там**», зикр кылынбаганы «**накис**» деп аталат. **الَّا** нын алдындагы жумлада нафийди түшүндүрө турган бирер нерсе болсо, ал

«манфий» деп аталат. Нафийди түшүндүрө турган нерсе болбосо «мусбат» деп аталат.

Мисалы, *خرج التلامذة من الكتابِ الأ فريداً* мисалында, калам мусбат болгон.

ما خرج التلامذة من الكتابِ إلا خالداً мисалында калам манфий болгон.

65. Мустасна калам там жана мусбат болгондо, мансуб болот. Башка убактарда ордуна карап марфу, мансуб, мажрур болушу мүмкүн.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан мустасна минхтин «там», «накис», «манфий», «мусбат» абалдарына бирден мисал келтиргиле.

20. Дуба кылуу дегени – бул ибадат себептерин кармабоо дегени эмес. (себеп – сабаб) Пайгамбар ﷺдын сийраты буга жаркын далил болот. Пайгамбар ﷺ Бадр согушунда аскерлерди даярдап, ар бир бөлүктү өз ордуна коюп, согуш үчүн мыкты, толук даярдык көрүп коюп, андан кийин чатырына кирип, ушунчалык көп дуба кылды дейсиң, а түгүл Абу Бакр ؓ: «Мунун бир бөлүгү эле сизге жетет, я Расулудла», - дегенге чейин барды.

Пайгамбар ﷺга Меккеден Мединага хижрат кылууга уруксат берилгенден соң, адам баласы колдонушу мүмкүн болгон кутулдууга алып баруучу себептерди колдонду, ошол эле учурда, Курайш капырларын өзүнөн бурушун, алардын айла-амалынан баанек беришин, Мединага сак-саламат жеткирип коюшун сурап, Аллага дуба кылды.

Алланын рахмат жана саламдарына жетишкен бул зат түндүккө т.а. Медина тарапка жүздөнүүнүн ордуна түштүккө жүздөнүп, Абу Бакр ؓ менен Савр үңкүрүнө жашырынышты. Курайш жөнүндөгү, анын пландары жөнүндөгү кабарларды Абу Бакрдын уулу Абдуррахман аркылуу билип турушту. Абдуррахман Меккеге кайтып жатканында анын издерин өчүрүп, ушуну менен Курайш капырларын чалгытуу үчүн Абу Бакрдын чөрүсүнө анын аркасынан койлорду айдап барууну дайындады. Ал кишини издөө жеңилдегенге чейин үч күн ошол жерде калып кетишти. Кийин тынымсыз жүрүп олтуруп, Мадинаи Мунаварага кирип барышты. Акыйкатта болсо, Пайгамбар ﷺ Мединага сак-саламат жетип

алышына толук ишенчү. Курайштын капырлары уңкур оозуна келип калып, Абу Бакр: «Эгер алардын бирөөсү бутунун астына караса, бизди көрөт» дегенде:

«مَا ظَنُّكَ يَا ثَنِينِ اللَّهِ تَالِثُهُمَا»

деп жооп берген.

«فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا»

[9:40]

21-сабак

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٦٣﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٦٤﴾

مُلْكٌ بَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ فِتْنَةٌ تَفْرِيقٌ ضَارٌّ خَلَقٌ لَبِئْسَ
مَثُوبَةٌ

XAJI

66. Хал – феъл пайда болгон убакта фаилдин же мафъулдун кандай абалда жана кандай түрдө болгондугун билдирген исм.

قَائِمًا، رَائِقًا قرأ محمد الدرس قائمًا، شرب فريد الماء رائقًا
 сыяктуу. Булардан баштапкысы окуу феъли пайда болгондо
 Мухаммаддын т.а. файлдин эмне абалда болгондугун,
 экинчиси, ичүү феъли пайда болгон убакта суунун т.а.
 мафъулдун кандай абалда жана кандай түрдө болгондугун
 билдирген. Ошондуктан, булар хал болот.

67. Хал жалпысынан накра исмде болот. Маърифа исмдин
 хал болушу абдан аз кездешет. وَحَدِّكَ دِغЕНДЕГИ اِنصِرْفٍ وَحَدِّكَ
 сыяктуу.

68. Хал муфрадда жана жумлада болот. Жумла болгондо
 жумлаи феълийа жана жумлаи исмийа болот.

يُرْكُضُ، وَاَنْتَ فَتَّى دِГЕНДЕГИ جَاءَ الْغُلَامُ يُرْكُضُ، اَظْلَبِ الْعَلَمَ وَأَنْتَ فَتَّى
 жумлалары сыяктуу. Хал жумлаи исмийа болгондо алдында
 көп учурда «вав» болот. Жогорудагы وَاَنْتَ فَتَّى сыяктуу. Бул вав
 «**ВАВИ ХАЛИЙА**» деп аталат.

Эскертүү: Халды билүү үчүн феълдин алдына كَيْفَ (кандай
 деген) суроо берүү керек. Эгер ушуга жооп болууга жараса, ал
 феъл хал болот. Мисалы, жогорудагы мисалдарда феълдин
 алдына كَيْفَ келтирип,

كَيْفَ دِГЕНДЕГИ قَرَأَ مُحَمَّدَ الدَّرْسِ؟، كَيْفَ شَرِبَ فَرِيدَ الْمَاءِ؟
 баштапкысына رَائِقًا экинчисине قَائِمًا болууга жарайт.

Эскертүү: Бул жерде муфрад жумла мааниси менен келген.
 Ошондуктан, тасния жам болгон исмдерде муфрад хал
 саналат.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан файлдин абалын билдирген
 жана мафъулдун абалын билдирген халдардан мисалдарды
 келтиргиле.

21. Балээ келгенде сабыр кылуу жана казага ыраазы болуу фарз.
 Алла Таала айтат:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمَجِينَ الْبِئْسَاءُ
وَالضَّرَاءُ وَرَزِلْوْا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ
نَصَرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

[2:214]

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ
أُولَئِكَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٥﴾ الصَّابِرِينَ
﴿١٥٧﴾ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

[2:155-157]

لَنَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ آوَتْوَا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ
الَّذِينَ أُشْرِكُوا أَدَى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ
[3:186]

22-сабақ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ
مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾
مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِخْهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلَ مُوسَى
مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾

ТАМЙИЗ

69. Тамйиз – түрдүү нерселерге максат болууга жараган бир исм соңунан түшүп, ушул исмден максат эмне экенин белгилөө үчүн айтылган исм. Мисалы: اشتریتُ عشرين десен, жыйырмань сатып алгандыгын билдирген болосуң. Бирок, бул жыйырма нерсе китеппи, калемби, дептерби, сыябы, башка нерсеби? Муну ушул сүйлөм менен кайрылына турган киши билбейт. Эми ушуга كتابًا ды кошуп, اشتریتُ عشرين كتابًا десек, жыйырмадан максат эмне нерсе экендиги маалым болот. Ошентип, бул жумладагы كتابًا тамйиз болот. Дагы бир мисал: انا اصغرُ منك десен, өзүңдү кайрылына турган кишиден кичине экендигинди түшүндүргөн болосуң. Бирок, бул кичинелик жаш жагынанбы, даража жагынанбы? Муну билип болбойт. Эми, буга سنًا ды кошуп, انا اصغرُ منك سنًا десек, жаш жагынан кичине болгондугуңду билдирген болосуң. Ошондуктан, бул жумладагы سنًا тамйиз болот.

Көнүгүү: Өтүлгөн сабактардагы аяттардан тамйиздерди таап бергиле.

22. *النسخ* «насх» лугатта «жок кылуу, же көчүрүү, нуска алуу» деген маанини билдирет т.а. «шамал изди жок кылды» (насх кылды) же «китептен нуска алды» деген маанилерди түшүндүрөт. Шариятта болсо, «**баштапкы насста айтып өтүлгөн өкүм бекер кылынып, анын ордуна кийинки насста келген башка өкүм коюлганы**» айтылат. «Бул аят же хадис насх кылынган» деп айтуу үчүн шарый хужжат керек. Насхта келе турган жакшылык азыр болушу мүмкүн т.а. бир өкүм бекер кылынып, анын ордуна жеңилирээк өкүм келген же

жалпысынан өкүм бекер кылынып, башка өкүм келбейт. Же насхта келе турган жакшылык Акыретте болот т.а. бир өкүм бекер кылынып, анын ордуна андан кыйыныраак өкүм келген, натыйжада аны аткаруудагы кыйынчылыгы себептүү ал ажырдуу жана сооптуураак болуп, пенде үчүн Акыретте жакшылык болот.

23-сабак

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ
أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ
اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا
لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ
يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

عَفْوٌ صَفْحٌ بُرْهَانٌ إِسْلَامٌ

МУНАДА

70. Мунада – нида (чакыруу) үчүн атайын харфтардын бири соңунан түшүп, чакырылган заттын сүйлөөчүүгө көңүл бурушу жана айтыла турган сөзгө кунт коюшу талап кылынган исм. Мисалы: мугалим □□يا عبد الله، لا تلعب□ (Эй Абдулла, ойнобогун) десе, Абдулла ысымдуу окуучунун бурулуп карашын жана □□يا عبد الله، لا تلعب□ (ойнобогун) деген сөзгө кунт коюшун талап кылган болот. О.э. бул жумладагы عبد الله исми «**мунада**» болот.

71. Нида харфтары төмөнкүлөр. يا, أَيَا, هَيَا, أَي, أ.

يا عَبْدَ اللَّهِ, أَيَا عَبْدَ الْكَرِيمِ, هَيَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ, أَي جَمَالَ الدِّينِ. أعماد الدين сыяктуулар.

72. Мунада төрт түрдүү болот. 1. Накраи максуда. 2. Накраи гойри максуда. 3. Алами муфрад. 4. Музоф.

1. «Накраи максуда» деп белгилүү бир зат максат кылынган накрага айтылат. Мисалы, мугалим ысымын билбеген бир окуучунун ойноп турганын көрүп, ага карап لا تلميذٌ لا تلعبُ десе, мында تلميذٌ белгилүү бир окуучу (мисалы, Усман) максат кылынган болот. Жана анын ойнобошу талап кылынган болот. تلميذٌ болсо накра.

2. «Накраи гойри максуда» деп белгилүү бир зат максат кылынбаган накрага айтылат. Мисалы: мугалим кыйын бир маселени айтуунун алдынан окуучулардын көңүлүн тартуу үчүн يا غافلاً اسمع كلامي десе, мында غافلاً дан белгилүү бир окуучу максат кылынбайт да, ар бир окуучунун кунт коюп угушу талап кылынат.

3. «Алами муфрад» деп музоф болбогон алам айтылат.

يا محمودة, يا محمودة, يا محمودة сыяктуу.

4. «Музоф» деп экинчи бир исмге нисбат берилген исмге айтылат.

يا عبد الله, يا أمير المؤمنين сыяктуу.

73. Мунада музоф жана накраи гойри максуда болгондо мансуб болот. يا غفلاً, يا أمير المؤمنين, يا غفلاً. Алам муфрад жана накра максуда болгондо эмнеге марфу болсо, ошого мабний болот.

يا محمودة, يا محمودة, يا محمودة сыяктуу. Булардын баштапкысы жана экинчиси раф белгилери замма болгондуктан заммага мабний болгон. Кийинкисинин раф белгиси алиф нун болгондуктан алиф нунга мабний болгон.

Көнүгүү: Жогоруда келген аяттарда нида харфтарынын кайсыларын учураттыңар?

23. *Кимде-ким жаннатты инкар кылса, ал капыр болот. Буга субут жагынан да, далалат жагынан да катый болгон далилдер келген. Жаннат алар үчүн даярдалып коюлган кишилер бир нече тайпа:*

- *Набийлер, сыйдыктар, шейиттер, салихтер: Алла Таала айтат:*

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾

[4:69]

- *Жакшылар:*

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾

[83:22]

- *(Жакшылыкта) алдыңкылар:*

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١١٣﴾ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١٤﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾

[56:10-12]

24-сабак

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتْ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَشَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

سَعَى خَرَابٍ تَوَلَّىٰ تَمَّ

КААНА ЖАНА АХАВАТЫНЫН ХАБАРЫ

74. жана ахаваттары, мубтада менен хабарга кирип, хабарды насбдуу кыла турган феъл (43-44-45-46-пункттагы эрежелер):

сыяктуу. كَانَ مُحَمَّدٌ عَالِمًا

Көнүгүү: «Каана» жана ахаватты тартиби менен айтып бергиле.

ИННА ЖАНА АХАВАТЫНЫН ИСМИ

75. жана ахаваты, мубтада менен хабарга кирип, мубтаданы насбдуу кыла турган харфтар (47-48-49-пункттагы эрежелер) اِنَّ زَيْدًا عَالِمٌ сыяктуу.

Көнүгүү: 1-сабактагы аяттардан баштап «каана жана ахаваты»нын хабарын жана «инна жана ахаваты»нын исмин тапкыла.

24. Бейши алар үчүн даярдап коюлган кишилер бир нече тайпа:

• Оң тарап ээлери:

﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ﴿٢٩﴾
وَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾
وَفُرْشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنِشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ غُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾
لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾﴾

[56:27-38]

• Чырайлуу амал кылуучулар (мухсиндер):

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

[10:26]

- *Сабыр кылуучулар:*

جَنَاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ
 مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿١١٦﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿١١٧﴾ [13:23,24]

25-сабак

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَانِتُونَ
 ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾
 وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
 مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ
 بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾
 اتَّخَذَ قَانِتٌ بَدِيعٌ قَضَاءٌ تَكْلِيمٌ تَشَابُهُ بَشِيرٌ نَذِيرٌ

ИСМДИН ЖАР ОРУНДАРЫ

76. Исм эки орунда мажрур (акыры касралуу) болот. «Хуруфи жар» деп аталган харфтардын биринен кийин келсе же «музофун илайх» болсо.

77. Жар (касра кылуучу) харфтар төмөнкүлөр:

مِنْ، إِلَى، عَنْ، عَلَى، فِي، رَبِّ، بَاءَ، كَافَ، لَامَ، وَاوَ، تَاءَ، مُذٌ، مِنْذٌ. حَتَّى، خَلَاً، عَدَاً، حَاشَاً.

78. Жар жана мажрур о.э. харфтар албетте бир нерсеге байланат. Булар байлана турган нерсе «**Мутааллак**» деп аталат. Мутааллак феъл же масдар, исми фаил, исми мафъул, сифати мушабха, исми тафзийл, феъл маанисин түшүндүргөн исмдер болот. *أنا واثقٌ بك* *إلى المدرسة*, *ذهبتُ* дегендеги формалар. Бул мисалдардын баштапкысында *إلى المدرسة* исми *ذهبتُ* га мутааллак болот. Экинчисиндеги *بك* болсо *واثقٌ* га мутааллак

болот. *واثقٌ* болсо феъл болбостон, балким феъл маанисин түшүндүргөн исм.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан жар харфынын ар бирине бирден мисал келтиргиле.

25. *Бейиш алар үчүн даярдап коюлган адамдар бир нече тайпа:*

- *Роббиси алдында туруудан корко турган кишилер:*

﴿وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾

[55:46]

- *Такыбадарлар:*

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾

[15:45]

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿۱۱۵﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾

[44:51,52]

﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظُلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾

[13:35]

26-сабак

وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۱۱۰﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۱۱۱﴾

اتَّبَاعٌ   وَلِيٌّ   نَصِيرٌ

МУЗОФУН ИЛАЙХ

79. Бир исмден маърифа жасоо же бирдей хостоо үчүн экинчи бир исмге кошуу «**изофа**» деп аталат. Бири-бирине кошулган эки исмдин биринчиси «**музоф**», экинчиси болсо «**музофун илайх**» деп аталат. Мисалы: **كتاب محمد** деп китепти Мухаммадга изофа кылсак, китеп маърифага айланган болот. О.э. мисалы, **قلم رصاص** деп каламды сыяга изофа кылсак, каламды бир түргө чектеген болобуз. Бул эки жумладагы «китеп» менен «калам» - музоф. «Мухаммад» менен «сыя» болсо – музофун илайх болот. Музофун илайх жогоруда айтканыбыздай мажрур (касралуу) болот.

80. Музоф исм муфрад о.э. танвиндүү болсо, изофа кылынганда танвини түшөт. **كراس محمد** дегендеги **كراس** формасы сыяктуу. Бул изофа кылынбастан мурун **كراس** эле.

Эгер изофа кылына турган исм тасния же жам музаккары салым болсо, нундары түшүрүлөт. Мисалы:

معلميك والديك وأكرم сыяктуу. Мында **والديك** менен **معلميك** изофа кылынбастан мурун **والدين** жана **معلمين** эле.

Эскертүү: Харф жамдардан **عدا, حاشا** кээ бир учурда феъл болуп да келет.

Жар жана мажрур же зарфтардын мутааллакы кээ бир учурда зикр кылынбайт. **العلم في الصدور** деген сыяктуу. Бул кезде мутааллакка **كان** сыяктуу бир феъл болот.

Музофун илайх мажрур болот, музоф болсо ордуна карап, марфу, мансуб, мажрур болушу мүмкүн.

هذا قلم محمود, أخذت قلم محمود, كتبت بقلم محمود сыяктуу.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан музофун илайхка 10 мисал келтиргиле.

26. *Бейши кишилер үчүн даярдап коюлган. Алар бир нече тайпа:*

- *Бийман келтирип жакшы амалдарды кылгандар:*

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾

[18:107,108]

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ﴾

[13:29]

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾

[10:9]

﴿الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ﴾

[43:69,70]

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

[11:23]

Тообо кылуучулар:

﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا﴾

[19:60]

27-сабак

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿١١٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ
وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ
قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

إِبْتِلَاءٌ اِتِّمَامٌ إِمَامٌ نَيْلٌ عَهْدٌ

ТАВАБЕЪ

Исмдин канча жана кайсы орундарда марфу, мансуб, мажрур болушун о.э. феълдин канча жана кайсы орундарда марфу, мансуб, мажзум болушун айтып өткөн элек. Бирок, кайсы убактарда, исм жогоруда көрсөтүлгөн орундардан башкасында марфу, мансуб, мажрур болот? О.э. кайсы убактарда феъл жогорудагыдан башка орундарда марфу, мансуб, мажзум болот? Бул жөнүндө кийинки саптарда таанышабыз.

Мисалы: **الشيءُ خرج من المسجد الشبانُ ثمَّ الشيءُ** десек, мында **الشيءُ** марфу болгон. Бирок, жогоруда айтылган орундардын биринде да келбеген. О.э. мисалы, **كراسًا و كراسًا اشتريتُ قلماً** десек, мында **كراسًا** мансуб болгон. Бирок, жогоруда айтылган насб орундарынын биринде да келбеген. О.э. мисалы **يجب عليك أن تكتبَ وتقرأ** десек, мында **تقرأ** мансуб болгон. Бирок, жогоруда айтылган насб орундарынын биринде да келбеген. Баштапкы эки исм эмне себептүү раф, насб менен муъраб болгон? Экинчидеги феъл эмне себептүү насб менен муъраб болгон? Буга себеп андан мурунку исмдин алдындагы эъроб менен эъробдолгондор.

Мисалы, баштапкы жумладагы الشبان нын ээробу الشيوخ га жуккан жана алдындагы калима сыяктуу ал да марфу болгон. Экинчи жумлада قلمًا нын ээробу كراسًا га жукканда мансуб болгон. Үчүнчү жумладагы تكتب нын ээробу تقرأ га жукканда, ал мансуб болгон.

81. Ушундай көрүнүштө баштапкы калиманын ээробу жугушу себептүү анын ээробу менен ээробдолгон калима «табеъ» (ээрчүүчү) делет.

Баштапкы калима болсо «**матбуъ**» (ээрчилген) делет.

Тавабеъ (ээрчүүчүлөр) төрт түрдүү болот. **1) Наът. 2) Атф. 3) Тавкид. 4) Бадал.**

Көнүгүү: Исмдин раф орундары канчоо жана алар кайсылар, насб орундары канчоо жана алар кайсылар, жар орундары канчоо жана алар кайсылар, феълдин раф, насб, жазм орундары канчоо жана алар кайсылар, тавабеъ канчоо жана алар кайсылар?

27. *Бейиштин неъматтары сезиле турган неъматтар. Ага далилдер:*

- *Кийим:*

﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾

[22:23]

﴿يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ﴾

[44:53]

﴿وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا﴾

[76:12]

﴿عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ﴾

[76:21]

28-сабак

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا
إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾
وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ
مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

مَثَابَةٌ آمِنٌ مَّقَامٌ مُصَلًّى عَهْدٌ طَائِفٌ عَاكِفٌ تَمْتِيعٌ
إِضْطْرَارٌ

НАЪТ

82. Наът – матбуънун сыпатын билдирген табеъ. التلميذُ المجتهدُ
التلميذُ дегендеги сыяктуу. Мында المجتهدُ эъробдо га
табеъ болуп, анын кандай болгондугун т.а. сыпатын
билдирген. Ошондуктан, бул «наът» болот.

83. Наът эки түрдүү болот: наът хакикий, наът сабабий.

«Наът хакикий» деп матбуънун өзүндө болгон сыпатты
билдире турган сыпат айтылат. Жогорудагы мисалдагы
المجتهدُ сыяктуу.

«Наът сабабий» деп матбуънун өзүндөгү сыпатты
көрсөтпөстөн, балким матбуъ менен алакасы болгон бир
нерсенин сыпатын көрсөтөт الكثيرُ رأيتُ الرجلَ الكثيرَ مالهُ
сыяктуу. Мында الكثيرُ калимасы الرجلَ калимасынын сыпаты
болбогон. Балким, مالهُ дагы مالُнын сыпаты болгон. Малдын

болсо, адам менен алакасы абдан зор. Себеби, ал кишинин мүлкү болгон.

84. Наът хакикий болсун, сабабий болсун, маърифалык жана накралыкта мануту (ээрчилгени) менен бирдей болушу керек. Жогорудагы мисалдардын экөөсүндө тең манут маърифа болгондугунан наът да маърифа болгон. Мунун үстүнө наът хакикий муфраддыкта, тасниялыкта, жамдыкта, музаккарлыкта, муаннастыкта манутуна карап бир кыл болот.

جاءنى التلميذُ المُجتهدُ، جاءنى التلميذانِ المُجتهدانِ، جاءنى التلامذةُ المُجتهدونَ، جاءتى التلميذةُ المُجتهدةُ، جاءتى التلميذتانِ المُجتهدتانِ، جاءتى التلميذاتُ المُجتهداتُ

Көнүгүү: Жогорудагы аяттарда наът хакикий жана наът сабабийлер барбы?

28. Бейиштин неъматтары сезиле турган неъматтар.

- Тамак жана шарап:

﴿وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿۶۰﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿۶۱﴾﴾

[56:20,21]

﴿فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿۶۲﴾ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ﴿۶۳﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿۶۴﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿۶۵﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿۶۶﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿۶۷﴾﴾

[56:28-33]

﴿يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿۶۸﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌَ ﴿۶۹﴾ فِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿۷۰﴾ وَمِرْأَجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿۷۱﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿۷۲﴾﴾

[83:25-28]

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿۲۵﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿۲۶﴾﴾

[76:5,6]

﴿وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ أَقْطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿۵﴾﴾

[76:14]

﴿وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿۱۴﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ﴿۱۵﴾﴾

[76:17,18]

﴿وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿۱۸﴾﴾

[76:21]

﴿لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾

[43:73]

﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ﴾

[44:55]

﴿وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾

[77:42]

﴿وَأَمَدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾

[52:22]

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿۲۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۲۳﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زُوجَانِ﴾

[55:50-52]

﴿وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ﴾

[55:54]

29-сабақ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ
رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمَنْ ذُرِّيَّتَنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ﴿۱۲۷﴾ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ ﴿۱۲۸﴾ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ
﴿۱۲۹﴾ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

قَاعِدَةٌ مِّنْسِكَ تَوْبٌ بَعَثْ تَزْكِيَةٌ

Наъти сабабий

Наъти сабабий болсо музаккар, муаннастыкта өзүнөн кийин келген исмге (т.а. манут менен алакасы болгон исмге) карап жүрөт о.э. ар дайым муфрад болот.

دخلت مدرسة حسناً ترتيبها، تَمَسَّكَ بالشخصِ النافعةِ نصيحتُهُ، هؤلاء أولادٌ غنيٌّ والدُهُم

деген сыяктуу. Бул мисалдарда *حسنًا* нын мануту муаннас болсо да, өзү музаккар болгон. Себеби, өзүнөн кийин келген *ترتيبٌ* музаккар болгон. *النافعة* нын мануту музаккар болушуна карабастан өзү муаннас болгон. Себеби *نصيحةٌ* муаннас. *غنيٌّ* нын мануту жам болушуна карабастан өзү муфрад болуп келген.

85. Наът кээ бир учурда жумла болуп келет *لا تَفْعَلْ امرًا عاقِبَتُهُ* ла дегендеги *وخيمةٌ* сыяктуу. Мындай кезде анын эъробу лафзий болбостон, балким, махаллий болот.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттардан наът хакикий менен наът сабабийлерге мисал келтир.

29. *Бейиштин неъматтары сезиле турган неъматтар.*

- *Үйлөнүү:*

﴿كَذَلِكَ وَرَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾

[44:54]

﴿وَحُورٌ عِينٌ ﴿۲۲﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ﴾

[56:22,23]

﴿إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنِشَاءً ﴿۳۵﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿۳۶﴾ غُرُبًا أَتْرَابًا ﴿۳۷﴾ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾

[56:35-37]

﴿وَرَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾

[52:20]

﴿فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَانَتْهُنَّ الْيَاقُوتَ وَالْمَرْجَانَ﴾

[55:56-58]

30-сабак

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا
وَأَنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ
الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾
رَغْبَةً (عَنْ) سَفَهَ اصْطَفَاءً

АТФ

86. Табеъ менен матбуънун арасында атф харфтарынын бири бар болсо, мындай табеъ **атф** деп аталат. كسرت القلم والدواة. دوات. 86. Табеъ менен матбуънун арасында атф харфтарынын бири бар болсо, мындай табеъ **атф** деп аталат. كسرت القلم والدواة. دوات. 86. Табеъ менен матбуънун арасында атф харфтарынын бири бар болсо, мындай табеъ **атф** деп аталат. كسرت القلم والدواة. دوات.

87. Атф харфтары төмөнкүлөр. او، فاء، تَمْ، أو، أم، بَلْ، لا، لكن، حَتَّى.

48-Көнүгүү: Мына ушул атф харфтарынын ар бирине экиден мисал келтир.

30. Бейиштин неъматтары сезиле турган неъматтар.

- *Кызматкерлер:*

﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ﴾

[56:17]

﴿وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنشُورًا﴾

[76:19]

- *Үй эмеректери:*

﴿إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ﴾

[15:47]

﴿يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ﴾

[43:71]

﴿عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ﴾

[83:23]

﴿بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقٍ وَكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ﴾

[56:18]

﴿مُتَّكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ﴾

[76:13]

﴿وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَةٍ مِّنْ فِصَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرٍ﴾

[76:15]

﴿عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿۶﴾ مُتَّكِنِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ﴾

[56:15,16]

﴿وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ﴾

[56:34]

﴿فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿۶﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿۷﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿۸﴾ وَزُرَابِيٌّ مُّبَثُّونَةٌ ﴿۹﴾﴾

[88:13-16]

﴿مُتَّكِنِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ﴾

[52:20]

﴿مُتَّكِنِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ﴾

[55:54]

Мээлүүн аба-ырайы:

﴿لَا يَرُونَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۖ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا﴾

[76:13,14]

- Көңүл каалаган нерселер:

﴿وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْآنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

[43:71]

﴿وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾

[16:57]

﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ﴾

[41:31]

﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ۖ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾

[21:101,102]

31-сабак

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي
قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ(133) تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا
كَانُوا يَعْمَلُونَ(134)

حُضُورٌ خَلُوةٌ

ТАВКИД

رَأَيْتُ الْمَلِكَ رَأَيْتُ الْمَلِكَ نَفْسَهُ

Жогорудагы жумлалардын экөөсү тең бир маанини түшүндүрөт. Сен булардын экөөсүндө тең падышаны көргөндүгүңдү билдиргенсиң. Эми, мунун айырмасы мында, сен эгер: **رَأَيْتُ الْمَلِكَ** (падышаны көрдүм) десең, уккан киши «падышаны кантип көрмөк эле, балким, ал бир канзааданы же вазирди көргөндүр» деши мүмкүн. Эми, буга **نفسه** ны кошуп, **رَأَيْتُ الْمَلِكِ نَفْسَهُ** (падышанын дал өзүн көрдүм) десең, угуп турган адам мында чындап эле сен чыныгы падышаны көргөнүңө ишенет.

88. Мына ушундай көрүнүштө матбуъдагы түшүнбөстүктү же мажазий ыктымалды жоюу үчүн келтирилген табеъ «тавкид» деп аталат. Жогорудагы мисалдагы **نفس** калимасы тавкид болот.

89. Тавкид эки түрдүү: 1. Лафзий. 2. Маънавий.

Тавкиди лафзий баштапкы лафзди кайталоо менен болот. Бул феълде, исмде, харфта, жумлада болушу мүмкүн. Мисалы:

ظَهَرَ ظَهَرَ الْهَالِ. الصَّابِرُونَ الصَّابِرُونَ هُمُ الْفَائِظُونَ. نَعَمْ نَعَمْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ. لَا يَسُودُ الْحَسُودُ. لَا يَسُودُ الْحَسُودُ.

90. Тавкиди маънавий ушул жети лафздын бири менен болот.

«نفس, عين, كل, جميع, عامة, كلا, كلتا»

خَاطَبْتُ الْأَمِيرَ نَفْسَهُ. جَاءَ الْأَمِيرُ عَيْنَهُ. اشْتَرَيْتُ الْبَيْتَ كُلَّهُ. صَرَفْتُ أَوْقَاتِي جَمْعَهَا فِي التَّعَلُّمِ. نَجَّحَتِ التَّلَامِذَةُ عَامَّتَهُمْ. بَرَّ وَالِدِيكَ كِلَيْهِمَا. اغْسِلْ يَدَيْكَ كِلْتَيْهِمَا.

Эскертүү: Таквиди маънавий лафздарында матбуъго музаккар, муаннас, муфрад, тасния, жамдыкта, мувафик болгон бир замир болушу керек. Жогорудагы мисалдар көрүнүшүндө.

Көнүгүү: Карап чыккыла, өтүлгөн аяттар ичинде тавкиди лафзий же тавкиди маънавий барбы?

31. Алла бейиш калкын жаман нерселерден сактаган.

- *Кинээден:*

﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ﴾

[15:47]

- *Кайгыдан:*

﴿لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ﴾

[15:48]

- *Коркунуч жана капалыктан:*

﴿يَاعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَخَزَنُونَ﴾

[43:68]

Бейиш неъматтары түгөнбөй турган, туруктуу. Анын калкы андан чыгарылып жиберилбейт:

﴿وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾

[15:48]

﴿وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

[43:71]

﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾

[44:56]

﴿وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾

[21:102]

32-сабак

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾

إِهْتِدَاءٌ حَيْفٌ سَبْطٌ شَقَاقٌ

БАДАЛ

91. Каламда анык максат болбогон бир исм айтылып, ал үчүн бир жол даярдап коюлган табеъ «**Бадал**» деп аталат.

أطرينى البلبلى صوتُهُ сыяктуу.

Мында صوتُ бадал болгон. Себеби, андан мурун البلبلى зикр кылынып, аны зикр кылуу үчүн жол ачып коюлган о.э. сөздө анык максат البلبلى болбостон, балким صوت болгон.

92. Бадал төрт түрдүү:

1. Бадали мутобик.
2. Бадали баъз.
3. Бадали иштимал.
4. Бадали галат.

– Бадал мубдалу минхтин өзү болсо, ал «бадали мутобик» деп аталат. ابرهيم جاءنى أخوك ابراهيمُ сыяктуу.

– Бадал мубдалу минхтин бир жузьу болсо, ал «бадали баъз» делет. نصف قرأت الكتاب نصفه сыяктуу.

– Бадал мубдалу минхтин ичине кирген бир нерсе болсо, ал «бадали иштимал» деп аталат. انصرف المجلسُ عمالُهُ дегендеги عمالُ сыяктуу.

– Бадал мубдалу минхтин ката айтылгандыгын көрсөтсө, ал «бадали галат» же «бадали мубайин» деп аталат. خذ درهماً ديناراً дегендеги ديناراً сыяктуу.

Эскертүү: Бадал баъз менен бадали иштималда мубдалу минхке кайта турган бир замир болушу керек. Жогорудагы мисалдардагы نصفه жана عماله дагы замирлер сыяктуу.

Көнүгүү: Жогорудагы аяттарда бадалдардын кайсы түрлөрү бар?

32. Бейиши мына ушундай, ага шашылгыла!

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾

[3:133]

Жакшылыктарды кылууга ашыккыла!

﴿فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

[2:148]

Мына ошондо Алла силерге бул дүйнөдө нусрат берип, Акыретте болсо аъла илийинде Алланын неъматына татыктуу болгон заттар менен бирге болосуңар.

﴿وَمَنْ يُطِغِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾

[4:69]

Жакшылыктарга ашыгуу, магфират, бейиши жана Алланын ыраазылыгына шашылууга даъватчылардан да ылайыктуураак адам барбы?

Шашылышыбыз, ашыгышыбыз керек болгон, Алла буюрган жакшылыктар ар түрдүү.

33-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ(138) قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ(139) أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ أَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ(140) تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ(141)

ХАРФТАР

Ушул жерге чейин феъл менен исм жөнүндө сөз кылынды. Ошону менен бирге, сөз арасында маал-маалы менен харфтар жөнүндө да айтылып өттү. Араб тилинде харфтардын баары сексенге жетет. Жогоруда айтканыбыздай, булардын баары мабний. Биз бул орунда харфтардын эң керектүү жана эң көп колдонула турганын айтып өтөбүз.

93. Харф маддасы этибары менен беш түрдүү: бир харфтуу, эки харфтуу, үч харфтуу, төрт харфтуу, беш харфтуу.

94. Бир харфтуу харфтар он үч. Булардын кээ бирлери төмөнкүлөр:

همزه, باء, نون, كاف, لام,

Мисалы:

أَنْتَ كَسَرْتَ هَذَا الْقَلَمَ أَمْ فَرَيْدٌ. كَفَى بِالْمَوْتِ وَاِعْظَا. جَاءَنِي سَلِيمٌ. لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ. لِيُوسِفَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَخِيهِ

95. Эки харфтуу харфтар жыйырма алты. Алардын айрымдары төмөнкүлөр:

أَدْ: فَبَيْنَمَا أَنَا فِي الشَّارِعِ الْكَبِيرِ إِذْ صَاحِبِي فَرَيْدٌ يَسَلُّ عَلَيَّ، أَكْرَمْتَهُ إِذْ هُوَ مُجْتَهِدٌ. أَلْ: رَأَيْتُ الْمُعَلَّمَ. أَنْ: فَأَوْحِينَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفَاكَّ، فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْمُعَلِّمُ. إِنْ: إِنْ هُمْ إِلَّا كَسَالَى، مَا إِنْ نَدِمْتُ عَلَي السُّكُوتِ مَرَّوً. أَى: هَذَا عَسَجَدٌ أَى ذَهَبٌ.

96. Үч харфтуу харфтар жыйырма беш, алардын кээ бирлери төмөнкүлөр:

إِذَا: ظَنَنْتُهُ غَائِبًا غَدَا إِنَّهُ حَاضِرٌ. أَلَا: إِلَّا إِنَّ الْكُسَالَى لَا يَنَا لَوْنَ الْعُلَى، إِلَّا تَنْزَلْ بِنَا فَتَكْرَمَكَ. أَمَا وَاللَّهِ لَأُؤَدِّبُهُ. بَلَى: قَالَ السُّتُّ وَالذَّكَ؟ - قَلْتُ بَلَى. رُبَّ: رُبَّ سَاعٍ لِقَاعِدٍ. سَوْفَ: سَوْفَ يَرَى.

97. Төрт харфтуу харфтар он беш, кээ бирлери төмөнкүлөр:

آلَا: أَلَا رَاعَيْتُمْ حَقَّ الْأَجْوَةِ. أَمَّا طَعَامَ الْبَخِيلِ فَلَا تَأْكُلْ. إِمَّا: الإِسْمُ إِمَّا مَبْنِيٌّ وَإِمَّا مَعْرَبٌ. كَلًّا: كَلًّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا. لَمَّا: لَمَّا رَأَيْتَاهُمْ هَرَبُوا.

98. Беш харфтуу харф бирөө гана: لَكَنَّ

99. Харф өзгөрө турган калимага карап үч түрдүү болот. Бир түрдүүсү феълге хос жана феълге гана кирет. Насб (фатха кылуучу) харфтар сыяктуу. Бир түрдүүсү исмге хос. Жар (касра кылуучу) харфтар сыяктуу. Бир түрдүүсү феълге да, исмге да кирет. Алар атф харфтары сыяктуу.

100. Харф амал кылуу-кылбоо жагынан эки түрдүү.

Аамил: أَن, لَمْ, إِنَّ, فِي сыяктуу.

Мухмал: هَلْ, بَلَى, نَعَمْ сыяктуу.

Көнүгүү: Төмөндө келген аяттардан харфтардын түрлөрүн тапкыла.

33. Амалдар

- **Фарзи айндар:** Алар намаз, орозо, зекет, хаж, инсандын өз жашоосунда керек боло турган даражада фикхтен кабардар болушу, коргонуу жихады, Халифа чакырган кездеги жихад, итаат байъатына кирүү, важып болгон көлөмдө сарп-каражат кылуу жана мээнет кылуу, жамаатты бекем кармоо ж.б.

- **Фарзи кифаялар:** Алар амри маъруф жана нахий мункар кыла турган бир үммөттү жүзөгө келтирүү, талап жихады, байлануу байъаты, илим талап кылуу ж.б..

Бул фарздардын экөөсү тең пендени Аллага эң көп жакындаштыра турган амалдар. Пенде аларды аткарбай туруп, Роббисинин ыраазылыгына жетише албайт. Табаронийдин «Кабир»инде Абу Умама Пайгамбар ﷺ мындай деген дейт:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي فِي الْعِدَاوَةِ. ابْنُ آدَمَ لَنْ تُدْرِكَ مَا عِنْدِي إِلَّا بِأَدَاءِ مَا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْكَ...»

- **Мандубдар:** Пенде фарздар менен бир катарда мандуб амалдарды да өтөп, Аллага жакындашып барса, Алла да ага жакын болот жана аны жакшы көрүп калат. Жогорудагы Абу Умама рыбаат кылган хадистин удандысы төмөндөгүчө:

«... وَلَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَأَكُونَ قَلْبُهُ اللَّيْ يَعْغِلُ بِهِ، وَلِسَانُهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ، وَبَصَرُهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، فَإِذَا دَعَانِي أُجِبْتُهُ، وَإِذَا سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَرَنِي نَصَرْتُهُ، وَأَحَبُّ عِبَادَةِ عَبْدِي إِلَيَّ النَّصِيحَةُ»

Бухарийде Анас رضي الله عنه Пайгамбар ﷺдан, ал киши Роббил ааламийнден рыбаат кылат:

«إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِذَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَإِذَا أَتَانِي بِمَشْيِ أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً»

Төмөндөгүлөр мандуб амалдардан:

Ар бир намазга даарат алуу жана ар бир дааратта мисвак иштетүү: Ахмад хасан иснад менен Абу Хурайра رضي الله عنهдан рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي لِأَمْرَتِهِمْ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ بِوُضُوءٍ، وَ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ بِسُؤَالِكِ»

Дагы бир муттафақун алайх рыбаатта:

«لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي لِأَمْرَتِهِمْ»

делген.

Даарат алгандан кийин эки ирекет нафл намаз окуу: Абу Хурайранын муттафақун алайх хадисинде Расулуплла ﷺ Билалга мындай деген:

«يَا بِلَالُ حَدَّثَنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ؟ قَالَ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا أَرْجَى عِنْدِي مِنْ أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ طَهْرًا، فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ، إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كَتَبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ»

Намазга азан жана такбир айтуу, биринчи сапта болуу: Абу Хурайра рыбаат кылган муттафақун алайх хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَاسْتَبْتُوا إِلَيْهِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا»

Ахмад Барродон рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الصَّفِّ الْمُقَدَّمِ، وَالْمُؤَدَّنِ يُغْفَرُ لَهُ مَدَى صَوْتِهِ، وَصَدَقَهُ مَنْ سَمِعَهُ مِنْ رَطْبٍ وَبَابِسٍ، وَلَهُ أَجْرٌ مَنْ صَلَّى مَعَهُ»

Муазинге жооп берүү: Абу Саъид Худрийдин муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ

«إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَدَّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ»

Муслим Абдулла ибн Амр ибн Астан рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَدَّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ، ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ بِهَا عَشْرًا، ثُمَّ سَلُوا اللَّهَ لِي الْوَسِيلَةَ، فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ، فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ»

Бухарийдеги Жабирдин хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай дейт:

«مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

Азан менен икомат ортосунда дуба кылуу: Абу Давуд, Термизий, Насаий, ибн Хузайма жана ибн Хиббандардын Анас ﷺ дан рыбаат кылган хадистеринде Пайгамбар ﷺ

«الدُّعَاءُ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ لَا يُرَدُّ» деген.

Мечиттерди куруу: Усман ﷺ нун муттафакун алайх хадисинде келишинче, ал Пайгамбар ﷺ дын мечиттин курган кезинде адамдар кеп-сөз кылышкан. Ошондо ал: «Силер көп сүйлөп жиберип жатасыңар, себеби мен Пайгамбар ﷺ дын:

«مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ»

дегенин укканмын»,- дейт.

Намаз үчүн мечиттерге жөө баруу: Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي الْجَمَاعَةِ تَضَعُ صَلَاتَهُ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ حَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رَفَعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةً وَخَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً، فَإِذَا صَلَّى، لَمْ تَزَلْ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ، وَلَا يَزَالُ فِي صَلَاةٍ مَا أَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ»

Абу Муса нун муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَنْبَعُدَهُمْ إِلَيْهَا مَمَشَى فَأَبْعَدَهُمْ، وَالَّذِي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ حَتَّى يُصَلِّيَهَا مَعَ الْإِمَامِ، أَعْظَمَ أَجْرًا مِنَ الَّذِي يُصَلِّيَهَا ثُمَّ يَنَامُ»

Үйдө нафл намаз окуу: Ибн Умардын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«اجْعَلُوا مِنْ صَلَاتِكُمْ فِي بُيُوتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا»

деген. Зайд ибн Сабиттин муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«... فَصَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةَ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ»

деген.

Түндөсү туруу: Алла Таала айтат:

﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾

[32:16]

﴿كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾

[51:17]

Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«يَعْقُدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ: عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِذَا تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَةُ كُلِّهَا، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ»

Ибн Масъуддун муттафақун алайх хадисинде, Пайгамбар ﷺ-дын алдында түнү бою тээ таң атканга чейин уктаган адам жөнүндө айтылганда,

«ذَاكَ رَجُلٌ بَالَ الشَّيْطَانَ فِي أُذُنَيْهِ أَوْ قَالَ فِي أُذُنِهِ»

деген. Түндөсү акыркы намаздын витр болушу сүннөт. Ибн Умар рыбаат кылган муттафақун алайх хадисте Пайгамбар ﷺ:

«اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرَا»

Жума күнү гүл кылуу: Ибн Умардын муттафақун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ»

деген. Салман Фарсий рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ ثُمَّ ادَّهَنَ أَوْ مَسَّ مِنْ طَيِّبٍ، ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ فَصَلَّى مَا كَتَبَ لَهُ ثُمَّ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ أَنْصَتَ غَيْرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى». (Бухарий рыбааты).

Нафл садака: Абу Хурайранын муттафақун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ - فَإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُهَا بِمِيزَانِهِ ثُمَّ يُرِيهَا لِصَاحِبِهَا، كَمَا يُرِي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ»

Адий ибн Хатим ﷺ рыбаат кылган муттафақун алайх хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ، فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تَلْقَاءَ وَجْهِهِ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ»

Абу Яъла Жабирден сахих иснад менен рыбаат кылат: «Пайгамбар ﷺ-дын: «Каъб ибн Ужрага:

يَا كَعْبُ بْنَ عَجْرَةَ، الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ وَالصِّيَامُ جَنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ

Бу хадисти Хахим сахих деген жана аны Захабий макулдаган. Садаканын абзели жашыруун кылынган садака.

Абу Хурайранын Алла Өз көлөкөсүнө ала турган жети киши жөнүндөгү муттафақун алайх хадисинде келет:

«وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينَهُ»

Тууган-уруктарга садака кылуу жөнүндө Зайнаб Сакафиянын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«لَهُمَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ» деген.

Карыз берүү: Ибн Мажа, ибн Хиббан жана Байхакийлердин Абдулла ибн Масъуддан рыбаат кылган хадистеринде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُقْرِضُ مُسْلِمًا قَرْضًا مَرَّتَيْنِ إِلَّا كَانَ كَصَدَقَتَيْهَا مَرَّةً»

Байга мөөнөтүн созуп берүү, кембагалдан кечип жиберүү: Хузайфанын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«إِنَّ رَجُلًا مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَنَاهُ الْمَلِكُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ، فَقَالَ هَلْ عَمِلْتَ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ مَا أَعْلَمُ، قِيلَ لَهُ انظُرْ، قَالَ مَا أَعْلَمُ شَيْئًا غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أَبَايَعِ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا، فَأَنْظُرُ الْمُسْرَ، وَأَتَجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ فَأَدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ»

Абу Масъуд да Пайгамбарыбыздын мындай дегенин уктум дейт.

Тамак берүү: Абдулла ибн Амрдын муттафакун алайх хадисинде келишинче, бир киши Пайгамбар ﷺдан «кайсы Ислам жакшы» деп сурады. Ошондо ал киши ﷺ:

«تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتُقْرِئُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ»

деп жооп берди.

Ар бир тирүү жанды сүүгаруу: Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اسْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ، فَوَجَدَ بئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبئْرَ فَمَلَأَ حُفَّهُ مَاءً، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَدِهِ حَتَّى رَقِيَ، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ: فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ»

Нафл орозо тутуу: Абу Умама рыбаат кылат:

«قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِعَمَلٍ, قَالَ عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عَدَلَ لَهُ, قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِعَمَلٍ, قَالَ عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عَدَلَ لَهُ, قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِعَمَلٍ, قَالَ عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عَدَلَ لَهُ»

Бул хадисти Насаий, ибн Хузайма өз «Сахих»теринде жана Хаким рыбаيات кылган. Хаким аны сахих деген, Захабий макулдаган. Бул жалпысынан бардык адамдарга тиешелүү. Алла жолундагы гозийлер үчүн болсо өзүнө хос көрүнүштө берилген. Абу Саъиддин муттафакун алайх хадиси бар. Анда Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى, إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا»

Шаввалдын алты күнүндө, Арафа күнүндө, Мухаррам айында, Ашура күндөрү, ар айдын үч күнүндө, дүйшөмбү, бейшемби күндөрү орозо тутуу мандуб.

Рамазан айында, өзгөчө кадыр түнү жана акыркы он күндүктө түндөсү туруу: Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде келет: Пайгамбар ﷺ рамазан айында ибадат үчүн түндөсү турууга катъий буюрбаса да, ага үндөчү. Айтат:

«مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

Анын дагы бир муттафакун алайх хадисинде:

«مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

делген. Түнү туруу намаз үчүн гана болот. Аиша رضي الله عنها нун муттафакун алайх хадисинде келет: «Пайгамбар ﷺ акыркы он күндүк киргенде, түндү жандантчу, үй-бүлөсүн ойготчу, белди бекем байлап, астейдил киришчү».

Саарлык кылуу: Анас رضي الله عنه рыбаيات кылган муттафакун алайх хадисте Пайгамбар ﷺ :

«تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً» деген.

Ифтарга шашылуу: Сахл ибн Саъддын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар :

«لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ»

деген.

Курма менен, ал табылбай калса суу менен ооз ачуу сүннөт. Салман ибн Амир Заббийдин хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ, فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا فَأَلْمَاءٌ فَإِنَّهُ طَهُورٌ»

Бул хадисти ибн Хиббан жана ибн Хузаймалар өз «Сахих»теринде рыбаат кылышкан. Термизий да аны рыбаат кылып, сахих хасан деген.

Хаким жана ибн Хузаймадагы Анастын хадиси да мына ушул мааниде.

Орозо туткан адамды ифтарга чакыруу: Зайд ибн Халид Жуханийдин хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ, غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْءٌ»

Бул хадисти ибн Хиббан жана ибн Хузаймалар өздөрүнүн «Сахих»теринде чыгарышкан. Аны Термизий да рыбаат кылып, сахих хасан деген.

Умра кылуу: Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا, وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْاِحْتِنَاءُ»

Рамазанда умра кылуу ажылыкка тең. Ибн Аббастын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً» деген.

Зулхижжанын он күнүндө жакшы амалдар кылуу: Бухарий ибн Аббастан рыбаат кылган хадисте келет:

«مَا مِنْ أَيَّامٍ أَلْعَمَلُ الصَّالِحِ فِيهَا أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ, مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ - يَعْنِي أَيَّامَ الْعَشْرِ - قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ, قَالَ: وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ, إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ»

Шейиттикти суроо: Муслим Сахл ибн Ханифтен рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ»

«Кахф» сүрөсүн же анын башынан же акырынан он аятты окуу: Муслим Абу Дардадан рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنَ الدَّجَالِ»

дагы бир рыбаатта:

«مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْكَهْفِ»

делген. Бүгүнкү күндө мусулман дажжалдан коргонуу үчүн «Кахф» сүрөсүнүн баарын жумага өтөр түнү же жума күнү окусун. Шафейи бул ишти өзүнүн «Умм» китебинде мустахаб санаган жана «Уиул жөнүндө варид болгондуктан» деп далил келтирген.

Алып-сатууда, карызды суроо жана карызды төлөөдө кеңдик кылуу: Бухарий Жабир رضي الله عنه дан рыбаят кылган хадисте Пайгамбар ﷺ :

«رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا افْتَضَى»

деген. Абу Хурайра рыбаят кылган муттафакун алайх хадисте келет:

«أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَقَاضَاهُ، فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: دَعُوهُ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا، ثُمَّ قَالَ أَعْطُوهُ سِنًّا مِثْلَ سِنِّهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا نَجِدُ إِلَّا أَمْثَلَ مِنْ سِنِّهِ، قَالَ: أَعْطُوهُ، فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً»

Жабир رضي الله عنه рыбаят кылган дагы бир муттафакун алайх хадисте:

«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى مِنْهُ بَعِيرًا فَوَزَنَ لَهُ فَأَرْجَحَ»

Пайгамбар ﷺ га салават айтуу: Алла Таала айтат:

«إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»

[33:56]

Муслим Абдулла ибн Амрдан рыбаят кылган хадисте Пайгамбар ﷺ :

«مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا» дейт.

Итааткөй, өзгөчө момундардын каталарын жабуу: Күнөө кылган мусулман же эч кимге билдирбей жашырып кылат, же баарына көрсөтүп, шерменделерче кылат. Жашырып кылынган күнөөнү жабуу керек. Ибн Умардын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ :

«... وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

дейт.

Муслим Абу Хурайрадан рыбаят кылган хадисте болсо, Пайгамбар ﷺ :

«... وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ...»

деген.

Утба ибн Амирдин хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«مَنْ سَتَرَ عَوْرَةَ فَكَأَنَّمَا اسْتَحْيَا مَوْءُودَةً فِي قَبْرِهَا»

деген.

Бул хадисти ибн Хиббан өзүнүн «Сахих»инде келтирген. Аны Хаким рыбаат кылып, сахих деген жана Захабий макулдаган. Жашырбай кыла турган адамдын айыбын жабуу шарт эмес. Себеби, ал өзүн өзү шерменде кылып, Алланын жапканын ачып таштайт. Акыйкатта болсо, бул иш арам. Абу Хурайранын муттафакун алайх хадисинде Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«كُلُّ أُمَّتِي يُعَافَى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ، وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهِرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ، فَيَقُولُ: يَا فَلَانُ عَمِلْتَ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا، وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ، وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ»

Ошондой болсо да мусулман киши ачык айып кылуучулардын күнөөлөрүн айтып жүрүүдөн тыйылышы керек. Анын айыбын жабуу үчүн болбосо да, момундар арасында бузгунчулуктар жайылбашы жана тилди бекер сөздөрдөн тыюу үчүн ушундай кылууга тийиши. Бирок, айыптын зыяны айып кылуучунун өзү менен эле чектелбестен мамлекетке, коомго, үммөткө да өтө турган болсо, мында аны жеткирүү, ачып таштоо важыпка айланат. Зайд ибн Аркамдын муттафакун алайх хадисинде келет:

«كُنْتُ فِي غَزَاةٍ فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي يَقُولُ: لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَقُوا مِنْ حَوْلِهِ، وَلَكِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَمِّي أَوْ لِعَمْرٍ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَدَعَانِي فَحَدَّثَنِي...»

делет.

Абдулла ибн Убай жана анын мунафыктардан турган жакындары мындай иштерди сыр тутушчу. Себеби, аны Пайгамбар ﷺ сурак кылганда айткан сөзүнөн танган. Ушуга ылайык, Зайд ибн Аркамдын бул сөздү алып келиши тыңчылык түрүндө болду. Тыюу салынган иш жайызга айланса, важып болуп калат. Демек, мындай абалдарда келип айтуу важып болот. Себеби, күтүлүп жаткан зыян жалпы болуп калууда.

Кечирийдүү болуу, ачууну жутуу, азарды көтөрүү: Алла Таала айтат:

﴿وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

[3:134]

﴿وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾

[42:43]

﴿فَاصْفَحْ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾

[15:85]

﴿وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

[7:199]

﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾

[24:22]

Муслим Абу Хурайрадан рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ»

Ахмад Абдулла ибн Амр ибн Астан ишенимдүү санад менен рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ:

«ارْحَمُوا تُرْحَمُوا وَاعْفِرُوا يُعْفَرُوا لَكُمْ»

деген.

Ахмад Убада ибн Самиттен адамдары сахих хадистин адамдары болгон санад менен рыбаат кылган хадисинде Пайгамбар ﷺ:

«مَا مِنْ رَجُلٍ يُجْرَحُ فِي جَسَدِهِ جِرَاحَةٌ فَيَتَصَدَّقُ بِهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْهُ مِثْلَ مَا

تَصَدَّقَ بِهِ»

деген.

Бухарий жана Муслим Абу Хурайрадан рыбаат кылган хадисте Пайгамбар ﷺ:

«لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»

деген.

Муслим Абу Хурайрадан рыбаат кылат:

«أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصْلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي، وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسَيِّئُونَ إِلَيَّ، وَأَخْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ، فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمْ الْمَلَّ، وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ»

Баржаланий сахих иснад менен Суфян ибн Уяйнадан рыбаят кылат: Умар ибн Ияштан көп азарлар көргөн эле. Ал ибн Ияшка мындай деди: «Эй, сен бизди акараттоодо чоң кетпегин, жарашуу үчүн да жай калтыр. Себеби, биз жөнүндө улуу Аллага асийлик кылган кишини Аллага моюн сунуудан башка нерсе менен сыйлабайбыз».

Адамдар арасын оңдоо: Алла Таала айтат:

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾

[4:114]

﴿وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾

[4:128]

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾

[8:1]

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ﴾

[49:10]

Бухарий жана Муслим Абу Хурайрадан рыбаят кылган хадисте Пайгамбар ﷺ мындай деген:

«كُلُّ سَلَامِي مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ، تَعْدِلُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ تَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ، وَتَمِيطُ الْأَدَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ»

Эки адам арасында адилет турушуң дегени, адилет менен алардын арасын оңдошуң дегени. Укба ибн Абу Муъиттин кызы Умму Гулсумдан рыбаят кылынган хадисте Пайгамбар ﷺ:

﴿لَيْسَ الْكُذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيُنْمِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا﴾

деген (муттафақун алайх).

Сахл ибн Саъд Саудийден рыбаят кылынат:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ كَانَ بَيْنَهُمْ شَرٌّ - وَفِي رِوَايَةِ الْبُخَارِيِّ شَيْءٌ - فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مَعَهُ...»

(муттафакун алайх).

Абу Дардадан рыбаат кылынган хадисте:

«أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مَنْ دَرَجَةِ الصَّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ، فَإِنَّ فَسَادَ ذَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ»

Бул хадисти Ахмад жана ибн Хиббан өз «Сахих»теринде чыгарган. Аны Термизий да рыбаат кылып, сахих хасан деген.

Кабырларды зыярат кылуу: Абу Хурайра рыбаат кылат, Пайгамбар ﷺ энесинин кабырын зыярат кылып, өзү да ыйлады, айланасындагыларды да ыйлатты жана:

«اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي فِي أَنْ أَسْتَعْفِرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي، وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أُرْوَرَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي، فَرُورُوهَا فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ»

деди. (Муслим).

Амалды үзбөй кылуу: Т.а. мандуб амалдарды. Фарздарды болсо, өз убагында кылуу шарт. Демек, кимде-ким бир сүннөттү кылса, аз болсо да үзбөй кылсын.

Аиша ﷺ рыбаат кылат:

«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ، قَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَتْ هَذِهِ فُلَانَةٌ تَذُكِّرُ مِنْ صَلَاتِهَا، قَالَ: مَهْ، عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا، وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ»

(муттафакун алайх).

Абдулла ибн Амр ﷺ мага Пайгамбар ﷺ :

«يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ، فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ»

деген дейт (муттафакун алайх).

1-сабак

Бакара сүрөсү

түшүрүү   اَنْزَالَ
мурда   قَبْلَ
анык ишенүү   اِيْقَانًا
нажат табуучу   مُفْلِحًا

шек-күмөн   رَيْبًا
жетекчи-   هُدًى
жолбаачы
ырыскы кылып берүү   رَزَقًا
инфак-эхсан кылуу   اِنْفَاقًا

2-сабак

сезүү	شَعُورٌ	барабар	سَوَاءٌ
мерез-кеселдик	مَرَضٌ	коркутуу	اِنْدَارٌ
ашыкча	زِيَادَةٌ	мөөрлөө	حَتْمٌ
бузгунчулук кылуу	اِفْسَادٌ	кулак	سَمْعٌ
оңдоп-түзөтүү	اِصْلَاحٌ	көз	بَصْرٌ
туура жолго жүрүүчү	مُهْتَدٌ	парда	غِشَاوَةٌ
		алдоо	خَدَعٌ

3-сабак

чектен чыгуу	طُغْيَانٌ	паскеч	سَفِيهَةٌ
адашып жүрүү	عَمَةٌ	ээн калуу	حُلُوٌّ
сатып алуу	اِشْتِرَاءٌ	шылдыңдоо	اِسْتِهْزَاءٌ
залалат-адашуу	صَلَالَةٌ	шылдыңдоочу	مُسْتَهْزِئٌ
пайда көрүү	رَبْحٌ	узартуу	مَدٌّ

4-сабак

<i>көр</i>	عُمِّي	<i>жазуу</i>	اسْتَيْقَادٌ
<i>жамгыр</i>	صَيْبٌ	<i>от</i>	نَارٌ
<i>күркүрөк</i>	رَعْدٌ	<i>жарык кылуу</i>	إِضَاءَةٌ
<i>чагылган</i>	بَرْقٌ	<i>айлана</i>	حَوْلٌ
<i>манжа</i>	إِصْبَعٌ	<i>кетүү</i>	ذَهَابٌ
<i>чагылган</i>	صَاعِقَةٌ	<i>дүлөй</i>	صُمٌّ
<i>орон алуучу</i>	مُحِيطٌ	<i>дудук</i>	بُكْمٌ

5-сабак

<i>келүү</i>	إِتْيَانٌ	<i>кана эми</i>	لَعَلَّ
<i>отун</i>	وَقُودٌ	<i>төшөлгөн жай</i>	فِرَاشٌ
<i>таш</i>	حِجَارَةٌ	<i>үй</i>	بِنَاءٌ
<i>даярдоо</i>	إِعْدَادٌ	<i>теңдеш</i>	نَدِيٌّ
		<i>түшүрүү</i>	تَنْزِيلٌ

6-сабак

бузуу	نَقَضَ	сүйүнчү кабар берүү	تَبَشِيرٌ
бүтүм	مِثَاقٌ	бири-бирине окшош	مُتَشَابِهٌ
үзүү	قَطَعَ	накиза	مُطَهَّرَةٌ
байлоо	وَصَلَ	тартынуу, уялуу	اِسْتِحْيَاءٌ
зыян көрүүчү	خَاسِرٌ	чымын	بَعْوَضَةٌ
		каалоо	اِرَادَةٌ
		адаштыруу	اِضْلالٌ

7-сабак

ибадат кылуучу	دَمٌّ	тирилтүү	اِحْيَاءٌ
бетме-бет кылуу	عَرَضٌ	өлүм берүү	اِمَاتَةٌ
билдирүү, кабар берүү	اِنْبَاءٌ	жүздөнүү	اِسْتِوَاءٌ
ашкере кылуу	اِبْدَاءٌ	тикелөө	تَسْوِيَةٌ
жашыруу	كِتْمَانٌ + كِتْمٌ	жети	سَبْعٌ
		токмок	سَفْكٌ

8-сабак

душман	عَدُوٌّ	мекен тутуу	سُكْنِي
мекен-жай	مُسْتَقَرٌّ	беймарал	رَغْدٌ
пайдалануу	مَتَاعٌ	каалаган жай	حَيْثُ شَاءَ
убакыт	حِينٌ	жакындашуу	قَرِيْبَانٌ
кабыл кылып алуу	تَلَقَّ	дарак	شَجْرٌ
ээрчүү	تَبَاعَةٌ	жолдон азгыруу	اِزْلَالٌ
кападар болуу	حَزَنٌ	түшүү	هُبُوْطٌ

9-сабак

руку	رُكُوْعٌ	убада-шертке бек туруу	اِيْقَاءٌ
жакшылык	بِرٌّ	коркуу	رَهْبٌ
унутуу	نَسِيٌّ	тастыктоочу	مُصَدِّقٌ
тилават кылуу	تِلَاوَةٌ	баа	ثَمَنٌ
жардам суроо	اِسْتِعَانَةٌ	аралаштыруу	لَبْسٌ

10-сабак

	сыноо	بَلَاءٌ	качан	اِذْ
тирүү калтыр		اِسْتِحْيَاءٌ	абзел кылуу	تَفْضِيلٌ
	болуу	فَرَقٌ	өтөө	جَزَاءٌ
	деңиз	بَحْرٌ	актоо	شَفَاعَةٌ
куткаруу		اِنْجَاءٌ	акы	عَدْلٌ
убадалашуу		مُؤَاعَدَةٌ	мойнуна жүктөө	سَوْمٌ
	музоо	عِجْلٌ	оор	سُوءٌ
кечирүү		عَفْوٌ	сүйүү	ذَبْحٌ

11-сабак

булут	غَمَامٌ	өзүнө кабыл кылуу	اِتِّخَاذٌ
шириндик	مَنْ	бар кылуучу зат	بَارِيٌ
бөдөнө	سَلْوَى	ачык-айкын	جَهْرَةً
пакиза нерсе	طَيْبٌ	чагылган	صَاعِقَةً
кыштак	قَرْيَةٌ	тирилт	بَعَثٌ
жыргалчылык-кеңдик	رَعْدٌ	саябан кылуу	تَظْلِيلٌ

балээ رَجَزٌ

«кечирип» حِطَّةٌ

алмаштыруу تَبْدِيلٌ

12-сабак

маш عَدَسٌ

суу тилөө اِسْتِسْقَاءٌ

пияз بَصَلٌ

таяк عَصَى

алмаштыруу اِسْتِبْدَالٌ

атылып чыгуу اِنْفِجَارٌ

жакын нерсе اَذْنَى

булак عَيْنٌ

кордук ذَلَّةٌ

суу иче турган жай مَشْرَبٌ

мискиндик-бечаралык مَسْكَنَةٌ

бузгунчулук кылуу عُثْيٌ

дуушар болуу بَوءٌ

өндүрүп-өстүрүү اِنْبَاتٌ

күнөө عِصْيَانٌ

өсүмдүк بَقْلٌ

чектен чыгуу اِعْتِدَاءٌ

бадыраң فِقَاءٌ

сарымсак فُومٌ

13-сабак

көтөрүү رَفَعٌ

жөөт болуу هَوْدٌ

Тур тоосу طُورٌ

периштелерге сыйынуучу صَابِئٌ

жүз үйүрүү تَوَلٌّ

шерт-убада مِيثَاقٌ

бактысыз	خَاسِرٌ
өрнөк катары берилген	نَكَالٌ
жаза	
мавъиза (насыят)	مَوْعِظَةٌ

зыян көрүүчү	خَاسِرٌ
чектен чыгуу	إِعْتَدَاءٌ
ишемби күнү	سَبْتٌ
маймыл	قَرْدَةٌ

14-сабак

кубаныч	سُرُورٌ
бир-бирине окшош	تَشَابُهٌ
кор болгон	دُلُولٌ
жер айдоо	إِثَارَةٌ
суугаруу	سَقْيٌ
эгин	حَرْثٌ
айып-кемчиликсиз	مُسَلِّمَةٌ
ала-була	شِيَّةٌ
жакын болуу	كُودٌ
жаңжалдашуу	إِدْرَاءٌ

уй	بَقْرَةٌ
шылдыңдоо	هُزْءٌ
дуба кылуу	دُعَاءٌ
баян кылуу	تَبْيِينٌ
кары	فَارِضٌ
жааш	بِكْرٌ
орто	عَوَانٌ
түс	لَوْنٌ
сары	صَفْرَاءٌ
ачык мала	فَاقِعٌ

15-сабак

таш   حِجَارَةٌ

катуу   قَسَاوَةٌ + قَسْوَةٌ

айтуу	تَحْدِيثٌ
далилдешүү	مُحَاجَّةٌ
жашыруу	إِسْرَارٌ
ашкере кылуу	إِعْلَانٌ
сабатсыз	أُمِّيٌّ
куру кыял	أَمَانِيٌّ

катуураак	أَشَدُّ
атылып чыгуу	تَفْجُرٌ
жарылуу	تَشَقُّقٌ
төмөн кулоо	هُبُوطٌ
арзуу-эңсөө	طَمَعٌ
өзгөртүү	تَحْرِيفٌ
жалгыз калуу	خَلْوَةٌ

16-сабак

ата-эне	وَالِدَانِ
тууган-урук	ذِي الْقُرْبَى
чырайлуу сөз	حُسْنٌ
жүз үйүрүүчү	مُعْرَضٌ

тийүү	مَسٌّ
саналуу	مَعْدُودَةٌ
каришылык кылуу	إِخْلَافٌ
жамандык	سَيِّئَةٌ
орон алмак	إِحَاطَةٌ

17-сабак

бири-бирине камкор болуу	تَظَاهَرٌ
күнөө	إِثْمٌ
душмандык	عَدْوَانٌ

макулдоо	إِقْرَارٌ
күбө болуу	شُهُودٌ
топ	فَرِيقٌ

кордук   خَزِي
жеңилдетүү   تَخْفِيفٌ

туткун   اَسِيرٌ
кун төлөмөк   مُفَادَاةٌ
арам кылынган   مُحْرَمٌ

18-сабак

жардам күтүү   اِسْتِفْتَاخٌ
билүү   عِرْفَانٌ
кандай гана жаман   بِئْسَمَا
зулумдук   بَغْيٌ
жөөмарттык   فَضْلٌ
дуушар болуу   بَوَاءٌ
кор   кылуучу   مُهَيْنٌ

артынан жөнөтүү   تَفْفِيفَةٌ
кубаттандыруу   تَأْيِيدٌ
Рухулкудс (Жабраил)   رُوحِ الْقُدْسِ
жактыруу   هَوْيٌ
текебердик кылуу   اِسْتِكْبَارٌ
ороп-бекитилген   غُلْفٌ
наалаттоо   لَعْنٌ

19-сабак

өмүр сүрүү   تَعْمِيرٌ
миң жыл   اَلْفَ سَنَةٍ
алыстатуучу   مُزْحِزِحٌ

арзуу кылуу   تَمَنٌّ
өч   اَحْرَصُ
каалоо   وَدٌّ

20-сабак

бузуу

نَبَذَ

кушкабар

بُشْرَى

21-сабак

ажыратуу

تَفْرِيقٌ

падышалык

مُلْكٌ

зыян жеткирүүчү

صَارَ

Бабыл (шаар)

بَابِلٌ

насибе

خَلَاقٌ

Харут (периште)

هَارُوتٌ

кандай гана жаман

لَيْسَ

Марут (периште)

مَارُوتٌ

сооп

مَثُوبَةٌ

фитна

فِتْنَةٌ

22-сабак

унуттуруу

إِنْسَاءٌ

кароо

مُرَاعَاةٌ

Алладан өзгө

مِنْ دُونِ اللَّهِ

жекече кылуу

إِخْتِصَاصٌ

суроо

سُؤَالٌ

бекер кылуу

نَسْخٌ

23-сабак

хужжат-далил

بُرْهَانٌ

кечирүү

عَقْوٌ

тапшыруу

إِسْلَامٌ

кечирүү

صَفْحٌ

24-сабак

жүз буруу
ошол жайда

تَوَلَّى
فَثَمَّ

аракет кылуу
бузуу, кыйратуу

سَعَى
حَرَابٌ

25-сабак

сүйлөө
окишмок
кушкабар жеткирүүчү
эскертүүчү

تَكَلَّمَ
تَشَابَهَ
بَشِيرٌ
نَذِيرٌ

кармануу
баш ийүүчү
Жоктон баштоочу
өкүм кылуу

اتَّخَذَ
قَانِتٌ
بَدِيعٌ
قَضَاءٌ

26-сабак

жардам берүүчү

نَصِيرٌ

ээрчүү
дос

اتَّبَعَ
وَلِيٌّ

27-сабак

имам, алдыда туруучу
жетүү

إِمَامٌ
نَيْلٌ

сынамак
бүтүрүү

إِبْتِلَاءٌ
اتِّمَامٌ

убада, шерт

عَهْدٌ

28-сабак

тооп кылуучу

طَائِفٌ

тургун

عَاكِفٌ

пайдалантуу

تَمَتَّعٌ

дуушар, мажбур кылуу

إِضْطْرَارٌ

зыяраткана

مَثَابَةٌ

коопсуздук

أَمْنٌ

орун

مَقَامٌ

намазжай

مُصَلَّى

убада, шерт

عَهْدٌ

29-сабак

пайгамбар жиберүү

بَعَثٌ

аруулантуу

تَزَكِيَةٌ

жүз үйүрүү

رَغَبَةٌ (عَنْ)

пайдубал (база)

قَاعِدَةٌ

ибадат

مَنْسِكٌ

тообону кабыл этүү

تَوْبٌ

30-сабак

тандап алуу

إِصْطِفَاءٌ

жүз үйүрүү

رَغَبَةٌ (عَنْ)

акмак болуу

سَفَهٌ

31-сабак

өтүп кетүү ^{۳۸}خَلْوَةٌ

катышуу ^{۳۸}حُضُورٌ

32-сабак

урпак, муун ^{۳۸}سِبْطٌ

хидаят табуу ^{۳۸}اِهْتِدَاءٌ

өз ара душмандык ^{۳۸}شِقَاقٌ

акыйкат жолдон ^{۳۸}حَنِيفٌ

тайбаган

33-сабак

ыклас коюучу ^{۳۸}مُخْلِصٌ

түс, боёк ^{۳۸}صِبْغَةٌ